

„a lőretojt helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS LAP

Sarokig tartad

az ajtómat,

itt maradok,

mondad.

2022. szeptember • V. évfolyam, 10. (53.) szám • megjelenik négyhetente

3 Farkas Wellmann
Endre levelei

4 A Makovecz-
tanítvány
Csernyus Lőrincz
háza Kovásznán

7, 10, 11 A kis-
várdai
fesztivál
előadásai

13 Harc a magyar
karokért a
2000-es évek
elején

A Brassói Lapok, Háromszék,
Krónika, Nyugati Jelen,
Székely Hírmondó
és Székelyhon melléklete

örökvers

Petőfi Sándor

Vadonban

Éj leng alá a mély vadonra,
S az út majd jobb-, majd balra tér;
Lépteim bolyongva tévedeznek –
Ki lesz előttem hű vezér?

A menny ivén ugyan fölöttem
Ragyognak égő csillagok,
De vajh talál-e célra pályám,
Ha lángjaiknak hinni fog?

Az égi fények ezredénél
A lányszem tündöklőbb vala,
S mégis, ki hittem sугarának,
Haj, engem mégis megcsala!

Veszprém, 1842. november

látószög

Miklóssi Szabó István

„VENDÉG MÚLT S JÖVŐ ASZTALAINÁL”*

Nagyapám alig tudott írni. Orosz fogságból küldött egyetlen képeslapját, melyet a Vöröskereszt kézbesített, más fogalmazta meg helyette, és tele van helyesírási hibákkal. Én ezeket a sorokat számítógépen írom, az idegesítő helyesírási-vizsgálót kikapcsoltam, és ötödik könyvem, egy regény megírásának a végén járok.

Nagyapám hajnali háromkor kelt, hogy az állatoknak enni adjon, azzal sem törődött, ha az órát átállították, mert „a tehén nem tudja, hogy kettőből három lett”, aztán gyalog ment a munkahelyére mintegy hét kilométert, mert nem voltak buszjáratok. Én minden reggel nyolc órakor kelek, munkahelyemtől pontosan tizenkét percre lakom, gyalogszerrel, autóval a forgalomban nyolc perc, forgalom nélkül hat.

Nagyapám lemezeket hallgatott. Az elektroncsöves lemezját-

szót, melynek táská formája volt, úgy vette a család, hogy összeadták többhavi keresetüket. Mintegy húsz kislemeze volt, különféle népdalokkal. Nekem is van lemezjátszóm, főként klasszikus és blues alapú zenét hallgatok, egyetlen havi keresetemből vásároltam, számítógépemben több milliárd tranzisztor gondoskodik arról, hogy bármilyen multimédiát bárhol azonnal elérhetővé tegyen számomra.

Nagyapám lovat tartott, szekérrel járta az erdőt, fejszével vágta ki a fát. Állandóan cserélte a lovakat, nagyszerűen értett az állatokhoz, az udvar közepén álló szekér valóságos ékszere volt kis gazdaságának. Nekem autóm van, immár az ötödik, állandóan átvernek a vásárláskor, a javításokról nem is beszélve. Ha erdőre megyek, medvétől rettegek, és mindenhol lánccfűrész

Hull a szilva a fáról, gyümölcsfa és gyümölcse - 400x100x120 cm, 2009, Tiszanána

hallok, mert zöld kincsünket alaposan megdézsmálják, lassan alig marad belőle.

Nagyapám disznót, tyúkot, nyulat vágott, a padláson szalonnát, kolbászt, a kamrában zsirban eltett húst tartott. Én vegetáriánus vagyok, amikor egy bevásárlóközpont húsrészlege mellett elmegyek, orrfacsaró bűznek érzem a húsból áradó rengeteg vegyszer szagát, hűtőben alig van étel, mert a piac néhány lépésnyire csupán.

Nagyapám házában nem volt

vecé. Amikor meglátogatott bennünket a tömbházban, és netán dolgát kellett végezze, felhúzza az ajtó előtt hagyott csizmáit, leszaladt a kukák mellé. „Apuka, ott a fürdőszoba”, tette össze anyám könyörögve a kezét. „Nem szarok én bé a házba”, nézett az öreg morcosan a lányára.

Nagyapámat abban a csizmában temettük el, amit húsz évig viselt. Finom posztóból készült nadrágjába, zekéjébe öltöztettük, melyeket szintén vagy húsz évig hordott. Nekem nincs csiz-

mám, cipőim általában másfél évet tartanak, nadrágjaim egyet, kabátjaim általában kettőt.

Nagyapám két diktatúrát is megélt, demokráciát soha. Én egy diktatúrát. Dédunokái már a demokratikus világ emberei, talán nem is fogják megtapasztalni azokat a bizonyos elemi tiltásokat.

Egyetlen kérdésem van: ki volt, ki lesz boldogabb?

Ijesztő, hogy nem találok a választ.

* József Attila: Légy ostoba

Etüd - fa, 150x90x20 cm, 2011

vers

Lencsés Károly

Ha fáznak

Koccan, csörög a táj.
Betépett angyalok
Tartják a lombokat.
Az égig nem érnek.

Loccsan, zörög az ég.
Iszákos istenek
Alszanak alatta.
Az égbolt csak takaró,
Ha fáznak.

Koccan, zizeg valami...
Képzeldnek,
Álmod látnak.
Fejét ingatja az Atya.

Semmi. A semmi lóg
A huzatos szobába.
Kötél a csend.
A csend szélére áll,
A halni akaró.

Koccan. Csörög.
Loccsan. Zörög.
Koccan. Zizeg a semmi,
Elengedik a lombot,
Lerúgják magukról
A takaró eget, és közük
Húzódnak a meztelen
Halni akarók, ha fáznak.

A túlzottan halk Istennek

Valami csüng, csend ring
Ölembe hulló hír
Egy harmatpötty tavaszkor.

A pötty zuhanása a hír?
Süket füleimben épp csak
Moccan egy szörpihe.

Távolinak hiszem, annyira
Érthetetlen. Ha szól is, az
Elporladt felém.

Húzd meg a hajam.
Szakítsd be koponyám.
Rúgj bele bekéült bokámba.

Egy fűszál hegyén csepp?
Szakadt pókfonál szál?
Méh lábán porszem?

Közelséged a távolság.
Talán azért nem hallak, mert
Amit te mondasz, azt mondom én.

Altat anyám. Értem simogat.
Tenyerebe márt. Érti a csillagokat.
Kemény padon Isten mellette tűr.

vigasság

Varga Melinda

AZ ÚR MEGTEREMTI A SZÉKELY FÉRFIT

Az úgy vót, hogy az Úristen Székelyföld közepibe
ügyes kicsi oroslánkölykeket akart teremteni,
hogy a kedvenc népit legyen, ki megvédje a sárga
veszedelemtől, a töröktől, a tatártól s főképpen a
surgyelántól.

Szépen el es vót annak rendje s módja szerint
tervezve minden, de a projektért felelős miniszter,
ahogy az más munkahelyeken es sűrűn előfordul,
a főnököt nem erőst szerette. Megmakul-
lykodta magát, s asszonta, még ha a Magasságost
jól fel es hergeli, ő biza ide, erre a bűnkeserves
helyre semmiféle oroslánkölyket nem hoz. Különben
es a setét, hideg erdőbe nincs mit keressen egy
ilyen ibóktalan macska, éhen veszne a sok ugribugri
nyúl, facsarintos eszű róka, filigrám mókus s
girnyác gida között. Elévette a doszárokat, s
addig-addig törte a fejit, míg ki nem fundálta,
hogy' legyen.

Látta, hogy az Északi-sarokra az Úr valami csemer,
fehér szőrös állatot akar teremteni akkora mancsokkal,
hallod-e, mint hat kulyak, s olyan csűf debella
testtel pontoson, mint fesszezen a kómánéjé.

Hogy az égedelmét csillapítsa s az Úrnak jót bé-
olvasson, még egyet csavart es a tervin. A fehér
szórt rusnya veresre befestette, s gondolta, ez a
székelyeknek pont jó lesz, az Északi-sarkon úgyes
csak unatkozna a sok foka s alaszakai vágottszerű
között az az állat.

Mire a Fennvaló egyet fordult, a projekt meg
es vót valósítva, s Székelyföldre bé vót telepítve a
medve. De az Úr se vót rest, megteremtette bosz-
szúból a kénköves poklot, s elkeresztelte a hitván
minisztert Lucifernek.

A medvével mán nem vót, mit matasson, s mel-
léje oroslánkölykeket nem vihetett. Gondolt egyet
az Úr magában, megteremtette a székely férfit,
hogy a medvének es legyen ellensége.

A székely férfi az anyja mejjin tej helyett fenyővi-
zet iszik, hogy legénkorába ne legyen látyiputyi, s
ha a medve béduvad a kertbe, tudja a fülínél fogva
az erdőbe visszahánni.

Ha a bajusz kiserken az ajakán, az anyjának
mán semmi öröme sincs benne, állandóan csak
feszedezik, eldángálja a pénzt, duvatlankodik,
pontoson olyan ördögparatika, mint az apja kö-
lyökkorában. Percelkednek, keresik a bajt, ahogy
pityvarlik, mán azon gondolkoznak, hogy a med-
vével mikor kell viaskodni, s ha medve nincs olyan
kedvibe, valamelyik komával egészen biztos, hogy
összekoccolódnak.

Ha megházasodnak, cseppet megszelídülnek,
mett a székely férfi se az Úristentől, se a sur-
gyellántól, se görgetegtől, se munkától nem fél,
egyedül csak a feleségítől. Ha a székely fehérszép
elkezd kelepelni, a medvék úgy megjednek, hogy
Dobrudzsáig meg se állnak, a tavrucák fészkebe
es meghúzzák magukat, csak a csirikolástól meg-
meneküljenek.

Gyergyói székely szavak

ajak: áll

béduvad: beront

csemer: visszataszító, undok

csirikolás: magas hangon való kiabálás

debella: (túlzottan) nagy, testes
duvatlankodik: nem ismeri a mértéket
égedelem: bosszúság
eldángálja a pénzt: elveri a pénzt
feszedezik: adja a nagyot
filigrám: apró termetű és ügyes
girnyác: sovány
görgeteg: mennydörgés
ibóktalan: idétlen, formátlan
kelepel: folyamatosan, emelt hangon beszél
kulyak: ököl
láttyiputyi: gyámoltalan, lagymatag
megmakulkyodja magát: megmakacsolja magát
ördögparatika: démonszerű lény
összekoccolódnak: összevesznek, egymásba belekötnek
percelkedik: indulatoskodik, idegeskedik

A surgyelán, surgyellán nem székely szó, Surgyellán a neve Tamási Áron román csendőrijének.

Dombormű II. - fa, farost és posztó, 2015

Az Ördög is röpül

Az Ördög is röpül. Sír. Ráng a válla. Gebe lábaival toporzékol.
Apját keresi. Rúgja a port, zsarátnokon hempereg. Kinjában veri az eget.
És kong az ég, és bong a föld. Fekete teste csupa csont.
Girhes alakja kisfiúk hálószobájának függöny-árnya. Ömlő könnyének
Izzó parazsa patakot duzzaszt, míg tomboló gyásza lávaként lövell a világba.
Apját kívánja. Vasárnapot tart. Imádkozik, s ha meghallja a hangot,
Haragra gerjed: mért toltál el magadtól apám. Tudom, hogy szeretsz...
Még ha megtagadtál... Hangja Harangszó... A hangban harang szól...

a könyv

HÚSSÁ BOMLOTT VILÁG

Ilyés Krisztinka

Megérett a világ a pusztulásra, mondjuk ártatlan tekintettel – s ennél bonyolultabb fejtegetésbe nem is bocsátkozunk, mert félünk: minél erősebbnek tűnik, annál igazabb, s minél valószínűbbnek tűnik, annál biztosabb a vég. Erről a végről szól Farkas Wellmann Endre legújabb verseskötete, a *Hannibal Lecter levelei Clarice Starling ügynökhöz*.

A versek azt az állapotot ragadják meg, amikor önmagunkba nézünk – hiszen ez a dolga a költészetnek. Önmagába merül el a kötet szerzője is, hogy meglássa a maga szörnyét, akit a saját képére teremtett. E szörny pedig akár Hannibal Lecter is lehet, az 1991-es kultuszfilm, *A bárányok hallgatnak* kannibál kulcsfigurája. S mert a szörny bennünk van, a szerző azt a gócpontot keresi, amikor megfordult a világ, és a kirendelt út helyett egy másikat választott: a pusztulást, a rothadást.

A teljes kitarulkozás lehetetlen, ezért lesz Farkas Wellmann számára a szerepvers az egyetlen megoldás. Valaki más bőrébe bújni, s úgy szemlélni a történéseket – ezt tesszük mi, emberek, s ezt teszi ő is. A költő nem először fordul ezen önkifejezési formához, korábbi kötetekben (például a *Lucius Domitius lázbeszéde*, *A római disznó*) úgy próbálta bemutatni a jelent a maga brutalitásában, hogy antik hősök vagy antihősök hangján keresztül beszélt a kiüresedő értékekről, a forma tértnyeréséről a tartalom ellenében.

A bennünk lévő szörny, Hannibal Lecter az élet és halál, az idő, a humanizmus és a kereszténység kérdéseit járja körül. A legnagyobb átka ennek a lepusztult világnak az, hogy már az Istent is kizárta magából, állítja a kannibál, aki az istenhiányt tartja kora jellemzőjének:

„Nézze, Clarice, itt hazugság lett minden, gyilkos szemembe tekinteni innen kiváltság, és bizonyossággal látni, hogy arcom mögött ott van, s ugyanúgy hiányzik az Isten.”

(*Hannibal Lecter első levele Starling ügynökhöz*)

Az istenhiány sok esetben más jellegű következményekkel is jár, amelyek a romlandósággal köthetőek össze, és egy egész civilizáció alkonyát vetítik előre:

„E táptalajból férgek kunkorodnak,
és túl az Európa-táblán
túrnak az égbe fel,
ahol egyszer volt egy Isten,
akit ma már
mindez nem érdekel.”

(*Magánbeszéd*)

(Ön)felemésztő korban élünk, és az örület az egyetlen út, amely közelebb vihet bennünket egyfajta „igazsághoz”. Miközben elveszítünk mindent, ami a létünket meghatározná, új bűnöket keresünk boldogsághabzsolásunkban, nem törődve a következményekkel:

„a bűn mégiscsak bűn marad:
más bűnökért könyörög a világ,
vagy csak az igazat akarja észrevenni.
És halad az ember a boldogság virágösvényein,
halad valószerűtlen szellemruhájában,
és egyre távolodik mindentől, ami emberi.”

(*Az idő emlékezete*)

A kötet végére Hannibal Lecter árnyékában mi is (bár még) halkán (de) kijelentjük: hússá bomlik körülöttünk a világ. Az emberiséget a kérdések tartják lélegeztetőgépen ebben a silány világban, még ha azokat egy kannibál teszi is fel. Így nem tétovázhatunk mi is rákérdezni: ha már a hús is tovatűnik, a lélekkel, igen, a lélekkel mi lesz?

Farkas Wellmann Endre: *Hannibal Lecter levelei Clarice Starling ügynökhöz*. *Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2021*

Fészkelő IV. - bronz+széna, 10x10x7 cm, 2016

Dombormű I. - fa, farost és posztó, 2015

vers

Szondy-Adorján György

Hang

Állj ki mégis a néma terekre,
a kövek fűre borult
testvériségén legyünk mi
félíg-meddig átkarolva,
jó magánnal úgy-ahogy, tán
elveszítlek, ég veled
hunyorító rózsaszál, kevés, mi
bennem üdvözlne
most, kevés a lomb, mi integetne
már, csupasz havakra
hull a szó, szememben millió
pehely, s a szép neved
léten túli hangja ajkam özvegye.

Szín

Leszállt a por, elült a lárma, vendégeid
elszállingóztak mind, öregedvén telket
vásárolnak az előadás mellé, úgy hírlík,
Lear tagosít, az ablakból rögtön drámai
jambusra látni. Annyik vagyunk, amennyit
kijelentünk, a palack a tengerek egyik
tartozéka, akit megkerestél egy mozdulatban
ível, lemossa arcát, akit megtaláltál.

A remény terhe alatt megroppan a varázs,
hol eddig mennydörgött vagy szűkölt
most egy sötét folt figyel –
ameddig a függöny. Majd mindenki el.

építészet

A MESTER MELLETT LÉPKEDVE

– Csernyus Lőrinc építész Dubaj után, Kovászna előtt –

Csinta Samu

Egy akkora fa árnyékából is ki lehet nőni, mint amekkorát Makovecz Imre öröksége vet a tanítványokra – vallja a mester nevét viselő alapítvány kuratóriumi tagja, a Kós Károly- és Ybl Miklós-díjas építész, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, Csernyus Lőrinc. A dubaji világkiállítás hatalmas sikert arató magyar pavilonja tervezőjének egyik alkotását a közeljövőben Kovásznán készülnek átadni.

Gyermekkorában festőnek készült, de tájtervező édesanyja javaslatára-kérésére végül a részben művészi, részben mérnöki építészszakmát kezdte tanulni. Ám hogy ki is tartott mellette, azt egy előadás számlájára lehet írni.

– Elsőéves építészhallgatóként épp egy erdélyi útról visszaérkezve estem be egy kollégiumi előadásra, amelyet egy Makovecz Imre nevű ember tartott. Van ilyen építész? – csapott belém a villám hallgatva őt. Rögtön azt követte az első Visegrádi Tábor, amely hasonlóképpen meghatározó volt a pályám további alakulásában. Olyan tisztán, érthetően fogalmazni nemcsak az építészetéről, de az egész világról, korábban soha senkit nem hallottam. A későbbiekben is kevés olyan emberrel találkoztam, aki annyira érthetően lett volna képes beszélni a saját egységes világképéről, mint Makovecz Imre. De nem csak az organikus építészetéről, hasonló tudással és meggyőző erővel tudott előadni valamennyi meghatározó építészeti irányzatról – meséli Csernyus Lőrinc.

Mesterek és fogadtatások

Makovecz három nagy tanítómesterét nevezte meg. Az egyik az amerikai Frank Lloyd Wright – ő alkotta meg az *organic architecture* fogalmát –, a másik Rudolf Steiner, az antropozófia kidolgozója, a Waldorf-iskolák létrehozója, a harmadik pedig Kós Károly. A három mesterben az a közös, hogy mindhárman tanítani is akartak. Mindezek összegyűrése azonban csak az alapot jelentette, erre olyan építészeti arculatot kellett ráhúzni, ami korántsem pusztán formalizmus, hanem összetéveszthetetlenül egyedi. Nem a stíláriskolák révén, hanem a belőle jövő mélységnek köszönhetően. Makovecz Imre új térszervezési lehetőséget, hatalmas tereket talált ki abban az időben, amikor 260 centinél „levágták” a terek magasságát (keleten a kommunista rendszer, nyugaton pedig a fogyasztói társadalom kívánalmai).

A Makovecz-stílus világszerte tapasztalt fogadtatása ennek megfelelő, állítja Csernyus:

– Más és más a megítélése a nyugati, illetve a keleti világban. Hogy csak a két pólust érzékeltessem: ott van Oroszor-

szág a maga mély lelkeségével, amellyel a regényekben is szembesülhettünk. Az orosz emberek már a paksi templom makettjére is egészen másként néztek, mint a nyugat-európaiak, akik elsősorban a formákra fogékonyak, arra, milyen az épület burka. Odavannak a látványosságáért, de rögtön azzal jönnek, hogy ezt náluk nem lehetne megépíteni. Keleten viszont arra kíváncsiak, hogyan működik a rendszer, ortodox papok voltak teljesen oda tőle.

A tanítványoknak ma is nehéz dolguk van, hiszen alkotásaikat nehezen tudják kivonni a közmegítélés Makovecz-általánosítására alól:

– Pedig egy akkora fa árnyékából is ki lehet nőni, mint amelyet Imre életműve jelent, de csak roppant hosszú és kitaró munka árán. Ő folyamatosan arra biztatott bennünket, hogy ne utánozzuk. Ám ez a legnehezebb, és nem is sikerült mindenkinek. Volt olyan tanítvány, aki feladta, felállt, és másnapról mindent igyekezett „kitörölni” a fejéből, amit Makovecztől tanult. Az utánzással sincs amúgy semmi baj, de csak nagyon magas színvonalon szabad művelni. A baj a felületes epigonokkal van. Én olyan tanítvány vagyok, aki ha túl nem is lépett rajta, de mellé lépve haladok a magam útján.

Víz víz nélkül

Csernyus Lőrinc legviszhangosabb sikere, a 2020-as dubaji világkiállításra készült magyar pavilon remek példája a Makovecztől való „függetlenedésnek”. A történet szinte filmbe illő: 2018. július 11-én csöngött a telefon a Makovecz Imre Alapítványnál, a Magyar Turisztikai Ügynökségtől Makovecz Pált, Makovecz Imre fiát, a kuratórium elnökét keresték. A hívás apropója az volt, hogy a dubaji világkiállítás magyar pavilonjára addig készült mindkét tervet elutasították, ezt követően merült fel: vajon mit tudnak a sevillai világkiállításra készült pavilon tervezőjének tanítványai? Sürgős megbeszélést szorgalmaztak, amelynek végén megbízták az alapítványt egy koncepció kidolgozásával. Ugyanott derült ki, hogy Csernyus Lőrinc személyében olyan ember is ül az asztalnál, aki nemcsak tervezőtársa volt Makovecz Imrének Sevillában, hanem

több mint fél éven át a helyszínen követe is az építkezést.

– A kivitelezés során az épület ugyanaz maradt, ahogyan azt lerajzoltam: kör alakú alaprajz négy bástyával. Eredetileg szélesebb, amolyan Hamvas Béla-i dimenzióban gondolkodtam, az öt géniusznak megfelelő, turisztikai látványosságként is funkcionáló hazai tornyokkal, amelyek állandó online kapcsolatban lettek volna a dubaji pavilonnal. Végül maradt csak a dubaji helyszín, illetve az eredeti elvárásnak megfelelő koncepció, miszerint a vízen, vízkincseken keresztül mutatjuk be Magyarországot. Mindezt úgy, hogy nem használunk vizet – éppen Dubajban, ahol minden csepp víz kincsnek számít.

A technikai kivitelezés is jelentősen hozzájárult a sikerhez. A magyar pavilonban ugyanis úgy mutatták be a vizet, hogy nem volt jelen a víz. Ledekkel jeleztek meg egy rámpán körbefutó patákat, amely olyan képzetet kölcsönzött, mintha az ember vízben járna. Ugyanakkor a víz nélküli víznek hangja, színe, szaga is volt. Az útvonal végén egy kupolában egy fekvő nézhető 360 fokos vetítés várta a látogatókat, illetve egy művizel tele medence, amelyet alakváltoztató műanyag golyócskák révén valósítottak meg, és amelybe bele lehetett menni, lebegni benne, a látogatók úgy szelfiztek, akár egy igazi tóban. Csak a túra végál-

CSERNYUS LŐRINC 1961-ben született Budapesten, és 1986-ban a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán szerzett építészmérnöki diplomát. Az egyetem alatt megismerkedett Makovecz Imrével és a magyar organikus építészettel. Főbb művei közé tartoznak a csengeri Petőfi Sándor Általános Iskola, a herendi Porcelánmanufaktúra angyalos bejárati épülete, valamint a makói kisváros összképét meghatározó középületei. A 2020-as dubaji világkiállítás magyar pavilonja az ő tervei alapján készült.

lomásán, az Aqua-Bárban lehetett igazi vízzel találkozni, ott háromféle híres magyar forrásvizet csapoltak.

Az építkezésnél sem használtak vizet, a pavilon egy szárazon összerakott faszervezet volt, szétszerelhető, akár egy legő, minden burkolat felszedhető. Hatalmas sikernek bizonyult, folyamatosan hosszú sorok kígyóztak a magyar pavilon előtt, több mint egymillió ember látogatta meg. A legjobb öt innovatív pavilon közé sorolták.

– Megvallom, azóta nincs is kedvem tervezni, egyelőre kiürültem.

Kőrösi Csoma stációi

Ennek ellenére a tervek szerint novemberben Székelyföldön megiscsak avatnak egy Csernyus-alkotást: a kovásznai Kőrösi Csoma Sándor-házat.

– Fura történet, 1995-ben rajzoltam az épület vázlatát, el is kezdték építeni, elkészült a pince, amit eredetileg nem is terveztünk, de az akkori romániai előírások szerint minden hasonló épületet légtelmi pincével kellett ellátni. Ezzel azonban elfogyott a pénz, és sokáig ott állt egy földem nélküli pince. Három évvel ezelőtt hívtam Gazda József tanár urat, a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület alapítója, hogy Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke ígéretet tett a további finanszírozásra. Elfogadták az előterjesztett költségvetést, így 25 év után újrakezdődött az építkezés. Nem volt könnyű dolgom, a tervezésben vissza kellett nyúlnom a negyedszázaddal korábbi agyamhoz, hiszen egy akkor elkezdett házat kell felépíteni. Összességében jó lett, azt is mondanám, hogy örült ház, egyfajta épületszobor. Igazából ilyen az általam tervezett házak többsége, fura helyeken szabadon álló épületek, amelyeknek nem kell beilleszkedniük egy klasszikus városi szövetbe. A ház tervére (amelyben két holt embernek akarunk emléket állítani, Kőrösi Csoma Sándornak és Olosz Ellának) Makovecz azt mondta 1995-ben, hogy te örült vagy, de ez nagyon jó.

Az alkotó szerint az épület a mostani, végleges formájában egységes egészet alkot a kerttel, amelyben stációkat alakítottak ki Kőrösi Csoma hajdani útvonalát ábrázolva. A kert nyitott épületként kell elképzelni, mondhatni az épület részévé, amely fölött az eget látjuk. A látogatót ugyanazok a hang- és fényeffektusok kísérik végig, az emeleten kutatószobák, kis könyvtár és egy állandó Olosz Ella-kiállítás kap helyet, de a szobákat és folyosókat is a néhai kovásznai képzőművész textíliái díszítik majd.

A Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület épületének látványterve

ITT VAN A BÁZIS

– beszélgetés Berze Imre szobrászművésszel –

A kopjafákat, fejfákat szigorú, leegyszerűsített formarendszerekből álló szobrászati plasztikai művekként is fel lehet fogni – állítja Berze Imre, akinek művészetét a lokális formai hagyaték univerzális jegyei jellemzik. Szereti a tradicionális architektúrákat és a népi ácstechnikákat, műveinek nyelvezete puritán és lényegre törő.

– *Noha rajzkészségére figyeltek fel, végül – egy kis kitérőt leszámítva az iparművészet világában – szobrászművész lett. Melyek voltak ennek az útnak a jelentősebb stációi?*

– Óvodáskoromban már jelezték a szüleimnek a pedagógusok, hogy ez a gyerek szépen rajzol, majd egy tehetségkutató program alkalmával a helyi képzőművész-tanárok javaslatára rajzkörbe kerültem. Harmadik osztályos voltam, amikor a képzőművészeti iskola a mai nevét felvette (Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Líceum), mindvégig ott jártam iskolába, itt már célirányos képzést kaptunk kisgyerekként, szerettem is mindvégig az iskolát. A líceum kapujában egyértelmű volt, hogy a művészetiben maradok. Később, tizedik osztályos koromban szobrászatra szakosodtam, mivel jobban ki tudtam fejteni magam térben, háromdimenziós formák által, a színek távolabb álltak tőlem. Nagyon jó osztályközösségünk volt, kellemesen emlékszem vissza arra az időszakra, az osztálytársaim kreatívak és inspirálók voltak, tanáraim közül Sánta Csaba, Szabó János, Bocskay Vince szobrászművészekről rengeteget tanultam a hivatásról. Kolozsvár és az egyetem is egyenesen következett az addigiakból, bár váltottam az iparművészet irányába, pontosabban a monumentális kerámiaira, és csak később, az egyetemi éveket követően tértem vissza a szobrászati műfajához, mert hiányzott az érzelmi töltet.

– *Az is végig egyértelmű volt, hogy tanulmányait követően a nagyváros lehetőségéről lemondva visszatér Székelyudvarhelyre?*

– Nem volt az, mindenképp elvagyódtam külföldre, és jártam-keltem is, volt néhány meghívásom már egyetemi évek alatt főként európai országokba, viszont gyorsan leszűrtem magamban, hogy itthon kell dolgoznom. A visszatérő hazagondolás egyértelművé tette számomra, hogy itt van a bázis, hamar letudtam magamban, hogy itthon és itthonról tudok a legjobban kiteljesedni. Ráadásul rögtön az egyetem után el is kezdtem a szülővárosomban tanítani.

A Pulzus

– *Ekkortájt, 2012-re datálható a Pulzus alkotótábor megalapítása is, melynek a kezdetektől mindmáig főszervezője...*

– Érdekel a művészeti életnek ez az oldala, mivel egy ilyen rendezvényen a közvetlen emberi kapcsolatokról a szakmai kihívásokig számtalan élmény éri az alkotót, ráadásul foglalkoztatott az a gondolat, hogy Székelyudvarhely is kerüljön be egy intenzívebb szakmai vérkeringésbe. Vágytam egy olyan fórumra, amely alkalmat teremt az aktuális művészeti tendenciák megismerésére, véleményem szerint erre a művésztelepek mechanizmusa nagyon alkalmas, különböző alkotókkal és életművekkel találkozhat az ember. Ez volt a belső indíttatás: közelebb kerülni, jobban megismerni ezt az életformát. Akkoriban is sok kérdés kavargott a fejemben, és kerestem a válaszokat,

de talán a jó értelemben vett hezitálás kell legyen egy alkotó alapállása. A művésztelép indulását számos szakmai beszélgetés előzte meg, amelyet főként az udvarhelyi kollégákkal folytattam, kerekasztalokat szerveztem, ahol kibeszéltük a helyi hiányosságokat és teendőket, szóval a gondolat kiérleléséhez sok jó kolléga őszinte véleményére volt szükség. Talán az igény benne volt már a levegőben, nem beszélve a szárhegyi nagytetvér példájáról.

BERZE IMRE 1985-ben született Székelyudvarhelyen, szülővárosában, a Palló Imre Zene- és Képzőművészeti Líceum szobrászati szakán érettségizett, majd a kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezési Egyetem monumentális kerámia szakán szerzett oklevelet 2007-ben. Egyéni és csoportos kiállítások során, valamint köztéri alkotások által művei folyamatosan a közönség szemei előtt vannak. Tagja a Barabás Miklós Céhnek és a Művészek Atyhai Társaságának. Jelenleg Székelyudvarhelyen él és alkot. A Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának sepsiszentgyörgyi kihelyezett tagozatán tanít szobrászati, illetve a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban dolgozik képzőművész muzeológusként.

Szerencsés időszakra esett a művésztelép indulása, mert dr. Miklós Zoltán igazgató és Vécsi Nagy Zoltán művészettörténész a Haáz Rezső Múzeum részéről, valamint Kovács Árpád művészettörténész (akkoriban) a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközponttól is hathatósan kivették részüket a szervezésben. Ennek a kis csapatnak az ambíciójából jött létre minden, közösen döntöttünk az irányról.

– *És még nincs is vége az idej kiadásnak...*

– Így van, még tart a kiállítás a képtárban, és lesz egy záróesemény szeptember végén, helyi kötődésű írók és költők a művészteléken készült alkotásokból inspirálódva rövidprózát vagy lírát írnak, ezek alapján pedig székelyudvarhelyi

színészek egy előadóművészeti produkciót hoznak létre, és mutatják majd be a Pulzuson készült művek előtt, amelyet a kiállítás finisszázsaaként, utolsó mozzanataként is értelmezhetünk. Ezt izgalmas kezdeményezésnek tartom, amely elsősorban Albert Orsolya színművész érdeme. Az alapgondolat az, hogy aki csak az egyik művészeti ágra fókuszált eddig, az találkozzon más műfajban dolgozó művészek világával is. Emellett a kortárs művészet sokszor nem egyértelmű üzenetének a részbeni megértésére is alkalmat teremthet, hogy a kultúrafigyaszatók körében ezt a három művészeti vonalat eklektikus, izgalmas egészévé formáljuk.

az ácstechnikák szeretetét. Munkásságának alapvető eleme a tér és a tömeg közötti viszonyulás megragadása, nyelvezete minimalista és lényegre törő. Mi vitte ebbe az irányba?

– A szobrászati alapvető elemei a tömeg és a tér, az anyag és az anyagot körülölelő éteri közeg. Korai ambícióm volt, hogy azonosítsam, melyek azok a lokális formajegyek, amelyek a környezetemre jellemzők. Melyek az elvontabb, nem annyira narratív, alaki szintézisek. Ha a szobrászati plasztika ünnepélyességének archaikus és helyi mivoltára gondolunk, akkor a kopja- és fejfák juthatnak eszünkbe, melyek szigorú, leegyszerűsített formarendszerekből állnak. Szimpatikus volt számomra, hogy ez a népi kultúrában fellelhető elvonatkoztatás nem tartalmaz semmi naturalista elemet, részleteiben akár modern plasztikaként is felfogható elemekből építkezik. Azt is mondhatnánk, nem csapodár: ezt nagyon fontosnak véltem a személyes ízlésem tekintetében, ezekhez a szigorúbb, sommásabb formákhoz vonzódom. Gyönyörűek a logikán alapuló famegmunkálási technikák, a funkció után belépő esztétikai igény megjelenése, az elemi-primér gesztusok puritán egyszerűsége. Felismertem valamit magamnak, amit nagyon szeretek és szeretgetek, hogy ne csak a tér vegyen körbe egy tömeget, hanem a tömeg is zárja közre a teret. Ebből a gondolatból származnak a héjplasztikáim, amelyek építészetre vonatkoztatható jegyeket is hordoznak magukban. A líceumban műépítész-növendékeket is volt alkalmam tanítani, ez mindig is közel állt hozzám.

– *A múzeumi munkája és a napi teendői hogyan egyeztethetők össze az alkotással? Hogyan jut mindenre ideje és energiája?*

– A múzeumi munka azért áldásos, mert az ember rengeteg értékes műtárggyal találkozik, és ez a közeg rendkívül alkalmas arra, hogy végigkövessük egy mű életét, a kánonok kialakulását. Emellett számos tapasztalatot szerzünk az autentikusságról és a kontextusba helyezésről, sok impulzus ér, amely a kultúrtörténet nagy egészének összefüggéseit segít megérteni. Egy alkotóművésznek rendkívül jó, racionális pálya, kiegészítheti saját, autonóm művészetét, ráadásul kiváló a munkaközösség is.

– *Hogyan tölti egy átlagos napját a műteremben?*

– Gyorsan kell dolgoznom, mivel ha sikerül a műteremben lennem, akkor általában a megrendeléseknek próbálok eleget tenni. Az utóbbi években ténylegesen szabadon alkotni leginkább a különböző művésztelpeken van lehetőségem. Minde mellett egy fontos része lett az életnek, hogy a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának sepsiszentgyörgyi kihelyezett tagozata is elindult tavaly óta, ahol szobrászati tanítok. Kiemelten fontos ennek a tanszéknek az elindulása, a leendő kampusz felépítése is vizválasztó lesz.

– *Egyéb tervre, a közeljövőre rá sem merek kérdezni...*

– Mindezek az időm nagy részét le is fedik, itt emelném ki a családom felém irányuló szeretetét és türelmét, nagyon hálás vagyok nekik. A fennmaradó kis szabad időmet egy nemrég vásárolt parasztház és a körülötte lévő telek felújításával töltöm.

Bálint Tamás

novella

A MEGGYVÖRÖS BICIKLI

Horváth Szekeres István

Az árokparton ült, és a levett cipőjében kotorászott, a talpáról meg a karjáról próbálta lesöpörni, amit csak lehet. Úgy emlékezett, a hátzísákja felső zsebében van egy kis elsősegélycsomag, de nem volt benne biztos, mert két teljesen egyforma hátzísákot tartott az előszoba fogasán. Mivel egy kissé másnapos volt, nem vette észre az út szélén a tenyérnyi kátyút, bele is hajtott rendesen. Kótyagosága ellenére úgy tűnt, hogy még véletlenül is a jó hátzísákot akaszthatta le otthon a fogasról, mert a felső zsebében megtalálta a kis csomagot sebözővízzel, ragtapasszal, gumifászlival meg mindenféle vacakkal. Kicsavarta a peroxidos palack dugóját, letette maga mellé egy lapos kőre, elővett egy vattakorongot, ráöntött egy keveset a palack tartalmából, és elkezdte a seb körül letörölgetni a port. Zajt halott, felnézett: egy fiatal lány vagy inkább nő állt előtte, helyes kis kék ruhában, retró típusú, meggyvörös kerékpárral. Egy igazi régi, legalább harmincéves bringa volt, toldott, illesztéses vázzal, hatalmas dinamós lámpával, szépen felújított, krómozott alkatrészekkel. Fején fehér sisak, hátán kis narancssárga hátzísák. Hirtelen mozdulattal visszahúzta a cipő-

jét, mert lyukas volt a zoknija, meg koszos.

– Elestél? – kérdezte a lány.

– Nem. Valami van a cipőmben, azt próbáltam előkotorni – mondta, közben a lány lábikráin feszülő hibátlan bőrt bámulta. A gyenge szellő feléje fújta a hajbalzsam, a dezodor meg a frissen mosott kék ruhából áradó ruhaöblítő kesernyős illatát, és az összes illat közül átsejlett a lány bőrének enyhe, frissen sült kenyérré emlékeztető illata.

– Pedig elestél, és látom, készültél is arra, ha ez előfordul – folytatta a lány, és nézte, ahogy ellátja a sebet a térdén. Zavarba jött, matatott a seb körül, majd feleslegesen babrálni kezdett a hátzísákjában, mintha keresne valamit.

– Hát, ha semmi komoly bajod, akkor szevasz – búcsúzkodott lány, majd visszaült a biciklire, és szép komótosan elhajtott.

Arra gondolt, hogy utána kellenne menni. Feltápáskodott a földről, szétnézett, majd nyújtózott egy nagyot. Felpattant a biciklire, és elindult arra, amerre a lány. Kitágult orrcimpákkal kerekedett bele az ottmaradt lányillatba, szélcsend volt, így ezekből a lassan ritkuló molekulafelhőkből is észrevette volna, ha az a kék ruhás tüne-

mény lekanyarodik valamelyik mellékútra.

Az illatfoszlányokat követve egy kis tanyaféléig jutott. Szomjas volt, izzadság folyt a szemébe. Nem lesz itt kisbolt, egy ilyen tanyán nemigen vannak kisboltok, gondolta.

Egy nyomókat keresett, nemrég a falvak meg tanyák központjába állítottak párat, néha működtek is. Csak az arra járó idegenek meg a faluszéli cigányok használták őket. Végül meglátott egy kisboltot. Valójában a kisbolt betonlépcsőjének támasztott meggyvörös biciklit vette észre. Odagurult, letámasztotta az övét is. Rágyújtott, és szétnézett az utcán. Akkor volt a csend, mintha minden lakosa hirtelen elmenekült volna, vagy elvitték volna őket valakik, a nagy hőségben még a baromfik kotyogását sem hallotta.

Felnézett a bolt ajtajára: a tapadókorongos kis táblán azt írta: „Nyitva”. Az ajtó meg résnyre tárva. Még egyszer körbenézett az utcán, eldobta a félig szívott cigit, felment a lépcsőn, és megállt az ajtóban. Várakozott egy keveset, mintha gondolkodna valamin, aztán belépett. Mikor a szeme hozzászokott a félhomályhoz, hahóznai kezdett, de nem jött válasz. Annyira kiszáradt a torka, hogy nyelni sem tudott, ezért kinyitotta a hűtőajtót, kivett egy palack vizet, megnézte az árát, leszámolta a pultra, és kilépett az üzlet ajtaja elé. A lány biciklijé már nem volt ott, de az illatfelhő makacsul kitartott a levegőben. Lesétált a lépcsőn, felvette a földről az eltaposott cigarettáját, és újra meggyújtotta.

Elvette a bringáját a lépcső mellől, de nem ugrott azonnal nyeregbe, hanem kitolta a néptelen út közepére, taszította maga

mellett, és közben bele-beleszaggolt a levegőbe. Majd felült, és fél lábbal hajtani kezdte a bringát a forró csöndben. Leszámítva az ürülék- és vizeletszagot minden szagnak jelentése volt számára, információtartalma, mint amikor valakinek a lábnyomát látta a sárban vagy a hóban. Szagról meg tudta mondani egy parkolóban, hogy melyik autó állt be oda korábban. Egy tenyérnyi felhő sem volt az égen, de ő megérezte a közlő zápor illatát, a felső emeleten érezte a padláson nyüzsgő galambok pállott szagát, az emberek kipárolgását is a dezodorok és öblítők mögül. Mindezt úgy, hogy napi egy teljes csomag cigarettát füstölt el, néha többet is. Néhány éve megpróbálta abbahagyni, de már a negyedik napon olyan elviselhetetlenül élessé, szúrósá vált minden szag, mint amikor egy sötét pincéből kilépve tüként hatol a napfény a retinába.

Így aztán nem igazán esett nehezére betájolni az irányt, amerre a lány elgurult. Beleszimatolt a levegőbe, résnyre nyitott szájjal, mert így jobban érezte a szagokat, aztán elindult jobbfelé, ki a tanyáról. Egyre erősebben taposott a pedálba, követte a lányillatot, ami váratlanul gyengülni kezdett. Egyetlen kis ösvényt vagy apróbb mezei utat sem látott, ahova térhetett volna.

Talán a szél fújta el az illatot, gondolta, csak hogy ez a szél éppen szemből fúj, nem volt ebben logika. Lehúzott az út szélére, és maga mellett tolvá a biciklijét mélyeket szippantott a levegőből, keresve az illatot, felszegett fejével, mint egy vadászkutya, de az árokparti növények meg a köztük hátrahagyott emberi ürülék és mindenféle élőlény vi-

zeletének szagán kívül semmit nem érzett. Aztán észrevette, ott hevert a retró típusú bicikli a fű közt, a hátsó kereke még forgott, a biciklitől egy frissen letaposott nyom vezetett a cserjés irányába. A szíve kalapálni kezdett. Ledobta a kerékpárját, a letaposott fűvet nézte. Állt ott egy darabig, közben hallgatózott, de csak a szél zúgott a lombok közt. Majd autók zaja után fülelt, és arra gondolt, talán van még itt térerő, a sürgősségi számot kellene hívni, de valamit mindenképpen tenni kellene. Előkotorta a zsebéből a hosszú krómozott acélláncra erősített kulcsosomóját. A kulcsokat a markába szorította, de úgy, hogy azok hegye kiálljon az ujjai közül. A markában lévő félméteres láncot lógatva, lassan megindult a cserjés irányába. Lépésről lépésre haladt, a szíve majd kiugrott a mellkasából. Amint haladt befele a friss csapáson, a levegőt szimatolta, de a lány illata hiányzott. Csak a keserűlapi meg a foltos bürök fanyar szagát érezte az orrában. Aztán bent, a cserjésben még vagy két-három méteren át követte a zsenge fűbe taposott csapást, és akkor megállt. Eddig tartott a nyom, majd hirtelen megszakadt, és nem volt tovább. Bárki is hagyta a nyomokat, csak idáig jött.

Körbenézett, az illatot kereste, vagy valami hangot, bármit, ami nem idevaló. Majd az eget kezdte kémlelni. Megvonta a vállát, visszament az árokpartra, és akkor már a meggypiros biciklit sem látta, csak a lenyomatát a fűben, és a lányillat sem volt többé. Elővett egy cigit, rágyújtott, leült az árokpartra, aztán hátradőlt a langyos fűszálak közé, és fújta a füstpamacsokat bele a szélbe, a felhők irányába.

vers

Turcsi István

Álma árulja el az áldozat kilétét

– Jékely Zoltán előérzete –

A halottak előttünk járnak. Már bekopogtak minden ajtón. Avult történetek dombvidékeit rég bejárták; lejátszott pasziánsz-bajnokság a múlt.

Tengert látnak, kivonják belőle a színeket két monoton estebéd között. Az ajtat várhat, lejjebb kulcsol a kéz, ha már az alkony kacér nőnek öltözött.

A nagyenyedi kollégium kapuja, ha tárul, emléket naponta kedvükre idézhetik. Az ágy fölött a nagyórára néznek, hátha az Örökkévalóság is épp ilyen gyorsan telik.

Mióta szavak nem szabnak sebességet, irányt, súlyát veszítette, hogy most, hogy soha. Árny-alakokra révedező pillantásért cserébe új királyságot ad a nagy, univerzális Mostoha.

Rejtelmes, állati béke. Az éjjeliedényben húgy szédeleg, láz piruláz, nedves a párna. Nem baj. Ez még a nyála. Megnyugtató. Az áldozat kilétét elárulja álma.

Aztán hiába nyílik magasra és leng fehérén az utolsó szál liliom, az ember mása, itt marad fájdalmuk, székük, zenéjük, s nem hallatszák át, csak a test zuhanása.

Guruló - fa, 200x50x50 cm, 2012, Gyergyószárhegy

ABSZURD PANOPTIKUM

– a nagyváradi Szigligeti Társulat előadása –

A megszokottól eltérő feldolgozásmódú, sajátos formanyelvi kísérletként is értékelhető Nyikolaj Erdman *Az öngyilkos* című abszurd komédiájának előadása a nagyváradi Szigligeti Társulattól, amelyet a legjobb előadásként értékelt a Magyar Színházak 34. Kisvárdai Fesztiváljának zsűrije. A Botos Bálint rendezte előadás kivételes szakmai nívón talált el valami olyat, ami mindenki számára érthető és befogadható.

Botos Bálint immár negyedik alkalommal dolgozott együtt a nagyváradi társulattal, közös munkáikból legutóbb a *Lila ákác* szerepelt a kisvárdai fesztiválprogramban, a mostanihoz hasonló sikerrel, az az előadás is a legjobbnak járó elismerést vihette haza a szemléről. A mostani produkcióban ugyan más a szereplőgárda, mégis valahogy ugyanaz az összhang érezhető, a nagyváradiak egészen jól értik a rendező groteszkre érzékeny megoldásait, szubtilis filozofikus hajlamát, üdítően stilizáló játéknyelvezetét. Talán mindezeknek és ennek a különös összhangnak is köszönhető, hogy már második alkalommal „taroltak” a kisvárdai fesztiválon így, együtt. És minden bizonnyal a szerencsés darabválasztásnak is.

„Zavarba ejtő szórakoztató” dráma

Erdman műve igazán hányattott sorsú volt, hiszen bár a szerző 1928-ban írta, sokáig nem mutathatták be, a sztálini időkben tiltólistára tették. Csak jóval keletkezése után, 1969-ben ismerhette meg a nagyközönség, és először nem is orosz, hanem német színház mutatta be (igaz, oroszul). De minden rosszban van azért jó is, talán így még szembeötlőbben megmutatkozhatott, hogy az adott időszak rendszerkritikus attitűdjén túl van ebben a darabban valami többlet, valami, ami átlép azon a konkrét társadalmi szatírán, amely a kommunista-szovjet berendezkedés pusztá bírálata próbál lenni. Nem véletlen, hogy a mű azóta is elég sokszor bukkan föl az európai színházak műsorán, magyar nyelvterületen is több jelentős *mise en scène* ismerhető. A nagyváradi adaptáció kimondottan izgalmas kortárs olvasatát adja Erdman alkotásának, többnyire groteszk-realista stílusban viszi színre.

A rendező, Botos Bálint egy interjúban azt mondja, szerinte Erdman darabja „zavarba ejtő szórakoztató”, rengeteg humorral és az abszurd határait feszegető groteszk nyelven beszél a rendszerváltások alatt az egyén és a társadalom által megélt csalódásokról, vágyakról. A rendező nyilatkozata finoman szerény, hiszen a látott előadás nagyon bátran, nagyon erős ecsetvonásokkal dolgozik az anyagon, s bár az eredeti szövegen nem so-

kat változtat, messzire rugaszkodik a realiztikus játékmódtól. A végtelenségig kifeszített stilizáció, a puritán színpadi összkép, a furcsa, bábjátékszerű előadásmód nemcsak „súrolja” az abszurditást, hanem vegytisztán abszurd drámává emeli a művet, ugyanakkor ez segít olyan mélységeit is kibontani, amelyek egészen izgalmas gondolati-filozofiai vagy akár irodalmi párhuzamokhoz vezetnek.

Az a többlet, ami a darabban felsejlik, Botos Bálint színpadi változatában szinte szikáran egyértelmű kapcsolódásokra készíti a nézőt. A darabbeli halál problematika, az öngyilkosság és annak áldozati dimenziója Krisztusra és a megváltás

matika. S ha úgy nézzük, éppen e kisszerűségben emelkedik fel főhősünk: a Hamlettel megszülető modern emberi dilemmák egyfajta apoteózisát láthatjuk kiteljesedni *Az öngyilkosban*, hogy az orosz irodalmon átívelő szuicid-vonulatot már ne is említsük.

Persze nem lehet azt mondani, hogy nincs aktuális vonatkozása az előadásnak. A társadalom lényegében nem sokat változott a húszas évek szovjet korszaka óta, még ha közben markáns ideológiai váltásoknak is lehettünk tanúi. Az, hogy miben hiszünk, vagy pillanatnyilag milyen szembenállások alakulnak ki közöttünk a hitek-tévhitok vagy az egyes ideológiai rendszerek mentén, gyakorlatilag lényegtelen, a fontos, hogy mindig várnunk valamit. És akárcsak a darabbeli, pillanatnyilag „celebbé” váló Podszekalnyikov léte, mi is mindig megkérdőjelezhetővé válunk, függetlenül attól, milyen pozíciót töltünk be az éppen aktuális rendben. Nem nehéz áthallásokat találni a relativizációk

képviselnek. A színpadi látványból és a megjelenő szereplőkből egyszerre asszociálhatunk báb-színházra, „lebutított” commedia dell’arte-figurákra, cirkuszi clownokra, halotti maszkokra, kicsit a falanszterre, vagy akár egy elmeintézet ápolójaira is. A jelmezek (Bajkó Blanka Alíz) ennek megfelelően a kórházi jellegű kezeléstől a stilizált irodai viseletekig terjednek, szigorúan fehér-vajszín-szürke-drapp-barna árnyalatokban, csak a főszereplő nyakán díszelgő sál (kötél?) rikít ki pirosával. A díszlet (Golicza Előd) ugyanilyen remek, egyszerű fekete paravánba mélyedő, kopott falú „doboz”, amelyről a végén tudatosul bennünk, hogy ugyanolyan formájú, mint az a koporsó, amelybe a főhősünket mindenáron bele akarják tuszkolni. Mindezt megfajeli egy izgalmas képi ötlet: a „dobozt” egy képkeretben látjuk, mintha csak egy múzeumban elevenednének meg a vászon lakói és bújnának ki a keretükből. Ez a festményszerűség – túl azon, hogy esztétikai ér-

lan, stilisztikai mértéktartása rendkívüli színpadi intelligenciáról árulkodik. Méltó partnerre Tasnádi-Sáhy Noémi, akinek karikírozó hajlama bámulatos, mimikája, gesztusrendszere nagyon kifejező, tökéletesen uralja a színészi eszköztár minden elemét. A többi figuráról is részletekbe menően lehetne írni, sok-sok apró rezdülés járul hozzá az előadás nagyszerű összképéhez. Mindenki óraműpontosan működik a produkcióban, holott ez csak látszólag egyszerű, valójában nagyon nagy színészi fegyelmet, tudatosságot, stilisztikai érzéket és mozgáskoordinációt követel meg ez a játékmód, majdnem táncszínházi vagy mozgásszínházi igényességgel. Örömmel látni, hogy a nagyváradi társulat bírja mindezeket a képességeket.

Botos Bálint rendező *Az öngyilkos* előadásával arról a viszonylagosságról akart mesélni nekünk, amit az ideológiák eredményeznek, s főként arról a generációs élményről, ahogyan ezek a folyamatosan változó ideológiák – ahogy ő fogalmazott: „megerőszközt értékrendek” – relativizálják az életünket. Ennél azonban jóval több sikerült neki, ugyanis Erdman darabjának olyan gondolati síkjait tárta fel és tette a színpad segítségével „közfogyasztásra alkalmassá”, amelyek eddig talán csak irodalmi értekezések mélyén lapultak. Előadásának erénye, hogy egy rendkívül sokrétű, ugyanakkor kompakt színpadi adaptáció született, amelynek végiggondoltsága, markáns formai készlete, stílusbravúrja már nemcsak egy tehetséges fiatal alkotót, hanem egy bontakozó mestert is sejtet. Külön izgalmassá teszi ezt az előadást az, hogy a mindannyiunkat érintő problémák, gondolatok, társadalomkritikai megfontolások, bölcséleti mélyfúrások mellett (ahogy ez egyébként a kisvárdai fesztiválon is megfogalmazódott) a művészlét alapvető kérdéseit is felveti: a megalkuvás elkerülését, a túlélés szükségességének és a távlatos spirituális térnek az összefeszülését, a közösségért hozott áldozat értelmét és hasznosságát. Így egyszerre tud mementója lenni a tömegből kiemelkedő művész, az egyéniség viaskodásának, és mutatja be a mindenkorri kisemberek abszurd panoptikumát.

Forrás: Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválja Facebook-oldala

kérdéskörére mutat. Az az ábrázolásmód, ahogyan az előadásban megjelenő, zsákszerű ruhákban és fehérre maszkolt arccal látható, hangsúlyozottan massa jellegű tömeg várja a különben jelentéktelennek titulált főhős önfeláldozását, olyan, mint egy nyers, középkori prófán parafrázisa a krisztusi történetnek. Az időtávtatok ilyen jellegű kitágítása egyetemeséget is kölcsönöz a produkciónak, hiszen így korántsem csak a modern ember dilemmáiról beszélünk.

A másik érdekes vetület abból bomlik ki, ahogyan az első felvonás végén fókuszálják az alkotóknak a „van-e túlvilág?” kérdését. Szinte azonnal eszünkbe juthat a Hamlet emblemikus sora: „Mert hogy mi álmok jönnek a halálban”. Szemjón Podszekalnyikov kérdése lényegében sajátosan hamleti, ugyanakkor teljesen lecsupaszított örök emberi proble-

özönét felvonultató mai világra, az irányítókra és az útvesztőkre. Ez a fajta folyamatos jelentéktelenség, sodorhatóság érzete kiemelődik az előadásban már csak a figurák bábszerűségéből adódóan is. Ezért nem hat kirívóan az sem, hogy egy ponton a rendszerváltás óta eltelt időről beszélnek, az eredeti műben itt a forradalom szó áll. Éppenséggel mindegy. Az illúzióink bármikor könnyedén szertefoszlanak.

Az ideológiák és a viszonylagosság

A nagyváradi előadás formai bravúrok sokaságát vonultatja fel. A már többször emlegetett bábszerűség és a furcsa, befelé koporsót formázó paraván nagyszerű megoldások. Ügyes ötlet a pincérek vagy „játékmesterek” figurája (Sztotyori József, Tóth Ádám), akikről nehéz eldönteni, hogy ördögi vagy angyali erőket

telemben is pazar – a művészetre, a műalkotásra is rámutat, némi képp önreflexív módon.

A színészi alakításokat csak dicsérni lehet annak ellenére, hogy sok esetben kollektív szcénákat láthatunk. Elképesztően egységes társulatnak mutatkozik a váradi ebben az előadásban, és kívülről úgy érezhető, hogy pontosan értik Botos Bálint nyelvét. Kiemelkedő teljesítményt láthatunk Podszekalnyikov szerepében Hunyadi Istvántól, drámai és komikus érzéke egyaránt párat-

NYIKOLAJ ERDMAN: AZ ÖNGYILKOS

A Nagyváradi Szigligeti Színház Társulatának előadása. Rendező: Botos Bálint. Szereplők: Hunyadi István, Tasnádi-Sáhy Noémi, Molnár Júlia, Dimény Levente, Fodor Réka, Tóth Tünde, Trabalka Cecília, Balogh Attila, Kocsis Gyula, Csatlós Lóránt, Ifj. Kovács Levente, Scurtu Dávid, Kocsis Anna, Sztotyori József, Tóth Ádám, Vanca-Fodor Ilián. Díszlettervező Golicza Előd, jelmeztervező Bajkó Blanka Alíz, zeneszerző Trabalka Cecília, sound designer Hodu Péter, ügyelő Vajda Zoltán, sűgő Tentea Katalin.

regény

EGY FÉRFI

(részlet)

(stilisztikai reváns Esterházy Péter Egy nő című művére)

(44)

Van egy férfi. Hegymászó. Szeret. Igaz, ezt csak akkor mondja, ha kipréselem belőle. Kikényszerítem. Erőszakolom. Hatalmaskodom. Hárpiáskodom. Sárkányként tüzet okádok. Szikrákat vetek. Fortyogok, mint kitörés előtt álló vulkán.

Őt ez nem érdekli. Hegymászó. Jól bírja a magaslati levegőt, fizikai állóképessége kiváló, nem túl okos, csak a hegyek érdeklik, nagyon jóképű. Mondom neki, mennyire furcsa, hogy a vizigótok, akik meghódították az Ibériai-félszigetet, alig hagytak maguk után valami nyomot a spanyol nyelvben. Ő arról mesél, milyen volt felmenni a Magas-Tátrába, és ha lenne pénze, akkor meg tudna venni egy olyan csoda bakancsot, amivel még a Mount Everestre is csak felfutna. Persze ahhoz pénz kellene. Még több pénz. Az neki nincs.

Egészen döbbenetes, ahogy Olivier Maillard – fecsegek – arról prédikál a XV. században, hogy vajon a Szent Szűz tevékenyen részt vett-e a Megváltó fogantatásában, és ha Krisztus nem támadt volna fel, milyen lépésekben és hogyan rohadna el a teste. A középkorban az embereknek annyira a fejükbe szállt a vallásos megszállottság, hogy csak pajzanságok és visszatartó dolgok jártak a fejükben.

Vágyai netovábbja a *La Sportiva Nepal Extreme* bakancsa. Azzal még a Mont Blanc-nak is nekivágna. Egy vagyombba kerül. Esetleg ha kölcsönadnék neki

– veti fel –, majd megadja, mindenképpen.

Azok a vizigótok igazán keményfejű társaság voltak, miután leigázták a pipogya románizált népeket, egymásnak estek, és egy heves családi veszekedés nyomán egyiküknek az a remek ötlete támadt, hogy behívja a mórakat, csak hogy nyomatékot adjon az igazának. Ebből két dolog látszik: milyen nevetséges is, amikor a magunk igazához ragaszkodunk; illetve hogy aki egyszer bejön, jó ideig nem fog távozni, főleg nem jószántából.

A Triglav! Mert Triglav nemcsak egy hegy, hanem a hegy. A hegyek királya. Nyáron még elmegy, de télen, amikor hó fedi a biztosítószegecsek és a drótköteleket, kihívás feljutni a csúcsra.

A hegyek jelentősége és nagyszerűsége túlértékelt. Eleinte úgy tűnt, az ember még helyén kezeli a dolgokat, tehát a magaslat az a hely, ahol el lehet bújni és öblös üregeiben el lehet rejteni az élelmet. Egy-egy dombról nyomon lehet követni az állatok és az ellenséges szomszédok vonulását.

A görögök mértékletes népek lévén arra használták a hegyet, amire jó: ledobálták a felesleges és hibásan született gyerekeket, vagy színházat építettek az oldalába, hogy a hátul ücsörgők is élvezhessék az előadást.

A hegynek megvan az a rossz tulajdonsága, hogy szinte mindig és mindenhol látható. Ennek a tolakodó szemtelenségnek köszönhetően lett viszonyítási pont: üveghegyen is túl,

ahol a kurta farkú malac túr; ha látszanak a Fogarasi-havasok, jó idő lesz, ha nem, akkor kétségbeesünk.

Dante is mindenféle hegyet képzelt a pokolba, mintha az elkárhozás és a pokol tüzében való égés függne a mélységtől és a magasságtól. Mondjuk, az sem volt túl bölcs döntés, amikor Mohamed úgy vélte, jó ötlet, ha ő megy a hegyhez, ha már az nem jön hozzá. Ezzel végképp elromlott minden, mert a hegy rájött, neki mindent lehet. Pöfékelni, évszázadokon keresztül egy helyben ácsorogni békésen, majd rászakadni egy egész civilizációra; és megölni azokat, akik felmáznak rá. Na, nem mindenkit, mert az túlzás lenne, és mit sem rühell jobban a hegy, mint a fékezhetetlen érzelemáradatot.

A romantika korával szaladt el a ló az emberrel, aki hirtelen vadregényes kalandokat keresve nekivágott meredek ösvényeknek, ahol korábban csak a helyi parasztok közlekedtek ösvéveiken. Ezek a parasztemberek rosszállóan csóválták a fejüket, amikor először meghallották, hogy ezek a finom és szemmel láthatólag semmire sem jó úriemberek fel akarnak menni a tetőre. Nem értették a dolgot, és nem találták a dolog velejét. A fiatalabbak arra jutottak, még ezek az elegáns urak is néha félrelépnek, de olyan pipogyák, hogy inkább a hegyekbe menekülnek a feleségük haragja elől. Nem volt ezzel semmi baj, sok szegénylegény tett így, aki nem akart katoná-

nak menni, vagy aki véletlenül megbicskázta a legjobb barátját egy jobban sikerült lakodalmában. Sokan éltek a hegyekben távol a hatóságoktól, de ott egy ilyen puha tenyerű, fehér kesztyűt viselő úriember nem sokáig húzná. Ezt próbálták megfogalmazni, de mivel nem akartak sokat akadékoskodni, csak ilyesmiket mondtak:

– Nem lesz az úgy jó – motyogták –, de ahogy az úr gondolja.

Az idősebbek arról beszéltek, a hegynek saját egyénisége van. Nyugodt és csendes, vagy vad és szeszélyes. Nem véletlenül vesztek el az életüket ott annyian. Mindenkinél tudomásul kell vennie: könnyű feljutni, de leérni már nem olyan egyszerű. Simán meg lehet halni. Ezt mindenki tudja – mondták.

– Vagyis – helyesbítettek, amikor megvetően végigmérték a kalandra vágyó pipogya városi-

akat –, azok tudják, akik erre felé laknak.

Egyedül Petőfi az, akinek volt mersze szakítani ezzel a tömjénező hegyimádattal, és megpróbálta leszállítani a hegyet a magas lóról, amikor leírta a valóságot: a hegy nem olyan nagy szám.

Nem is tetszik nekem, csak bosszant, hogy a hegyek jobban felizgatják, mint én. Ezen akarok mindenképpen változtatni. Két hetem van, hogy célba érjek, utána Ausztriába megy a barátaival. Aztán meg nem tudom, hova, de nem is érdekel. Amúgy az egész örület a hegyekkel hidegen hagy. Nekem csak egy dolog számít. Elszánt vagyok és eltökélt. Történjen bármi, ki fogom belőle préselni. Ha kell, ráülök, mint medve a pásztorra, és addig pofozom, amíg végül középkori latin nyelven fog örök szerelmet vallani.

Utána szakítok vele, mert halálra untat a hegymászás meséivel.

vers

Czilli Aranka

Antigeometria

Ha két egyenest párhuzamossá rajzolt a kétbalkezes Őstudó, lehet-e vonzás, antigravitáció, amely a nyílegyenes lehetetlent egymást nem metsző, de összefonódó ölelés-félkörre hajlítja:

két hajlíthatatlan magány
válhat-e harmóniakörre
túl az összes kegyetlen szabályon?

Bizalom

Sarokig tártad az ajtómat,
itt maradok,
mondtad,
és beleremegtek a falaim,
mint egy földrengés,
átrendeztél mindent
bennem,
bezártam mögöttem az ajtómat,
de ablakaim nyitva
hagytam,
szabad vagy bennem,
karcsú szép madaram!

Kocsiút a boldogságba

Az út az időnk, most születik a négy keréken futó közös térben – s hogy véget ne érjen, keresztbe teszem mind a tíz ujjam. Néha elképzelem, hogy egyik kanyarban nekicsapódunk a végtelennek, s majd úgy vágnak ki a feledés roncsai közül, hogy senki nem tudja, hol kezdődöm, s hol érsz te véget.

Épített forma - gipsz, fa és műanyag, 180x300x150 cm, 2022

Hodossy Gyula

Elküldtek a rettegett homályba

*Mikor kihunyt az ég utolsó csillaga,
Házát elhagyta ő, s útra kelt egymaga.*
(Egise Csarenc: *Visszatérés*)

Jött a szigorú parancs,
egyenruhába öltözött rosszindulat,
fegyver a derékon, menni kell, mert nem lesz levegő,
mert sűrű por telepedik a házra.
Az ősz hajszálakat rejtő
keleti fekete szerelem fulladozik,
még utoljára magához szorít, majd eltaszít.

Örmény hegyet mászok, megcsúszom a poros köveken,
az élesebbje húsomba vág,
ragaszkodnék a hithez, a múlthoz, a vershez,
a kora reggeli vöröslő napfényhez,
a tűzhajó tűzvitórlájához,
a rettegett magányhoz.

Farkas Gábor

Éles ránc a semmi

[*mucoviscidosis*]

Bekéredzkedik az apokalipszis,
szobádban az ébredés homályosul,
mellkasodra a fulladás rászorul –
Deus da pacem in diebus nostris.

Hiába kicseng nyolcszor, nem veszed fel,
mert az önmagadba záruló körök
nem engedik. Tested tél a tó fölött,
illansz a fagyban szunnyadó erekkel.

Ujjaid közt olvadó jégvirágok,
a dermedten feszes víztükör alatt
az iszapos kín darabokra szakad,
és a semmi éles ráncként szívárogo.

A létezés jele lehet a nincs is.
Gyermek vagy: naiv, durcás, furcsa, hisztis.

Mátyás Ibolya Emőke

Átörökítés

Ázott deszkák burkolják
a tornác falait.
Érdesek már a faragott minták,
kicsorbultak a hegyes levelek,
nagyanyám szerint vele együtt
hervadtak el a rózsák.

Ma már csak az eső
csiszolja a burkolatot, mely
rég levetkőzte magáról
a csipős lakkot:
Mint ha nagyapám erezett kezével
akarna egyneművé válni.

Az eső utáni füledt levegő
belebújik a repedésekbe,
leutánozza a két öreg
apró, remegő mozdulatait,
és áthordja a felkavart port
az én fehér bőrömrre.

Hideg volt mindenütt, megsűrűsödött a vérem,
de menni kell – szólt a parancs.
Fáj a januári hideg szél, semmit sem kérdezek,
csak megyek, a csend megfojtja a tájat,
a horizont messze, kémlelem a jövőt.
Engem nem hívott halk hang a *kéklő messzeségből*,
szívárványkapu sem nyílt tágra, melegséget kínálva.
Menni kell, szólt a parancs, s nem törődtek velem,
lesz-e még szép tavasz,
nyíló virág, fűben hempergő boldogság,
lombkoronájú fán vidám csicsérgés.
A pecsét, mint ostorcsapás helye, piroslott,
az ördög szarvával bökődött.

A *kevély hegy* mögött az ismeretlen,
a hegytetőn a csillagok hallják sóhajod.
Egise Csarenc, az örmény költő,
a *tébolyult röhejű gyötrelmeket*
lerántva magáról a mélybe dobta,
én meg, mint talizmánt, vittem tovább,
hogy visszatálják.

Csenddel takart

[*borderline*]

A tér csak egymásra torlódott falak.
Feltörni a kódot – ezt kéne tenned –,
szuicid énedtől éned nem enged,
és ólom fülemben, hogy ne halljalak.

A naplódban tizenhét tartalom
a betűkbe csendesített halálvágy.
Tudom, tenni, és nem írni akarnád –
könnyű felhők törnek szét az ablakon.

A tenger végén fodrozódik a táj:
élve elérhetetlen árnyékvilág.
Mint két hűvös ujj között a gyenge láng,
bekéredzkedik hivatlan a halál:

csenddel takart ébredésed szeretné –
a közép így formálódik peremmé.

Álmosítón szétterült az este, bagoly huhogott.
Anyámmal álmodtam, ahogy az udvaron a pléhkádban
fürdet, mossa rólam a világ összes mocskát:
– *Mi ez a piros pecsét, fiam?*
– *Az a jövő, anyám.*

Reggel az ég elsírta magát,
megcsúsztam, s mint farönk siklottam lefelé,
kapaszkodtam volna a mosolygó gyermekkorba,
álmaim világába, meséimbe, érzéseimbe,
a nagyszüleim emlékébe, a csodákkal teli karácsonyba,
de kezem béna volt, beszippantott a *pusztító homály*.

Évek múltán, amikor *tűzben bukott alá a nap*,
fürgén, gyorsan haladtam visszafelé,
az örmény hegyen át,
amikor a piros pecsét nem látszott már.

Dermed csontos keresztté

[*anorexia nervosa*]

Tilalmaid éle folyton kicsorbul,
de tiltani, engedni ugyanúgy fáj –
formálatlak, ahogyan te formáltál.
Mint mikor májusban arasznyi hó hull,

csak dermedünk meglepődve szüntelen.
Megvonod a Mindenséget magadtól,
ahogy az éhezés húsodba hatol.
Felpróbárod, de szorít a szűk jelen,

azért rángatod magadra a múltat.
Biztatnálak én, de sehol sem vagyok,
az előírt kezelést is elhagyod,
mert a szerrel telt lélegzet is untat.

Így dermed a tested csontos keresztté,
néha szeretnéd, ha... Ki ne szeretné.

Interfész - vegyes technika, 132x83x4, 2014 [3]

VÁD: HALÁLRA NEVETTETÉS

– a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának előadása –

Hozzá vagyunk szokva, hogy erőltetett, agyoncsépeelt viccek sora viczorog ránk tévéből, rádióból, poros színházi függönyök mögül. Szerencsére vannak kivételek: a marosvásárhelyi A doktor úrban, Molnár Ferenc, Kellér Dezső és Zerkovitz Béla zenés komédiájában a nevettezés új szintre lépett.

Nevetni márpedig jó, épp ezért bátran tettük mi is a Magyar Színházak 34. Kisvárdai Fesztiválján. Más választásunk nem is igen volt, Keresztes Attila rendező ugyanis pokolian vicces előadással készült. Ehhez persze kellett egy olyan kiemelkedő minőségű színészgárda is, mint amilyen a marosvásárhelyi Tompa Miklós-társulaté, továbbá egy adag kísérletező kedv, stílusérzék, némi mérték, és mérhetetlen mértéktelenség. A végeredmény két fesztiváldíjat is hozott: Galló Ernő virtuóz színészi játékáért kapott elismerést, valamint A doktor úr immáron „az új vígjátéki átjárások megteremtéséért” címmel is büszkélkedhet.

De milyen is a jó humor? Mindenképp az újdonság erejével hat, az ismert valóságot kreatívan és szokatlanul rendezi át, csavarja ki. A jó humor intelligens és tüpontosan időzített. A doktor úrban legalábbis. Tulajdonképpen nem sok újat hallhattunk, láthattunk, amit korábban ne hallottunk vagy láttunk volna már valahol. Mégis, ahogy Keresztes kiválogatta, összekeverte és egymásra pakolta ezeket az elemeket, minden rendkívül újszerűnek hat. Nem untatja az ingeréhes 21. századi közönséget egydimenziós produkcióval, minden pillanatot kihasznál, nincs üres járat. Egy háromfelvonásos előadásnál ez igen nagy vállalkás, de megcsinálja! Maga Molnár Ferenc is elégedetten pödörgetné sosemvolt bajuszát első komédiájának ezen adaptációját látva. Pedig már a darab vígszínházi ősbemutatója (1902) is nagy siker volt, sőt, 1916-ban még filmet is készítettek belőle.

Fekete paródia

Nem valószínű, hogy a rendezés ezért indult el a filmes tematika irányába, mindenesetre éppúgy merít a korai magyar filmgyártás remekeiből, mint a hollywoodi klasszikusokból. Az előadás minden eleme a túlzó, groteszk műfajok köré épül. Keresztes tévedhetetlen stílusérzékkel találja meg a kö-

zös nevezőt, amit talán az a szó fejez ki a legjobban: *dark*. Ez a *dark* szűrőszablon a szervező-rő. Ehhez illeszkedik a díszlet és a jelmez is. Az előbbi szintén Keresztes Attila munkája: *art decós* kriptaeleganciát sugárzó, erősen funkcionális tér. A jelmeztervező, Lokodi Aletta,

formansza különleges bravúr, és mert a színpadi szájmozgás tökéletesen illeszkedik az énekelt szöveghez, még a harmadik felvonásban is kénytelenek vagyunk ellenőrizni: biztos jól látjuk-e, amit hallunk?! A zenekar a Zerkovitz-dallamokat kellemesen modern, a *Hot Jazz Band* iróniájával és a *Budapest Bár* lazaságával játssza. A szereplők nem is restek tánra perdülni! Kányádi György koreográfiái a műfaji paródiát erősítik, és olykor a legelvetemültebb főműsor-számmá lépnek elő.

tudja Galló is, és mint minden más becsületes ember, csak a dolgát végzi.

A '30-as évek filmjeiben Sárkány szerepét biztosan Gózon Gyula kapta volna. Ahogy egykor ez a két legenda kiegészítette egymást, itt éppúgy tökéletes komplementere Kovács Botond Gallónak. Kovács szintén a korabeli játék- és beszédstílust vette fel, sőt, Galló érkezéséig ő tűnik „a” Kabosnak. És bár utána sem tudok szabadulni tőle, hogy van egy „kis” és egy „nagy” Kabosunk, de „ez a Kabos nem

aki annyira nagyon-nagyon naiva, hogy még számolni se igen tud. Még jó, hogy kéznél a házitánító Bertalan személyében. A darabbéli szerelmek, Kiss Bora és Tamás Fábrián Csanád, a némafilmek lázasan epekedő, teátrális szerelmespárját alakítják némi pikáns *commedia dell'arte* ízzel. Jeleneteik pergők, színesekek, rengeteget szórakozunk Kiss Bora nyafka, butuska, túlfűtött lánykarakterén és Tamás elszánt hősszerelmén, megcsodálva természetesen második felvonásbeli „adottságait” is.

Aki folyton a szerelmek útjában van, az jelen esetben az öreg Marosiné, munkaköri leírása szerint Lenke gardedámja, munkaidőn túl – és olykor közben is – szenvedélyes krimimirajongó. Fodor Piroška kidolgozott, lelkes alakításában a zsembesen erkölcsös, sápitózó vén boszorkány egykettőre szenvedélyes rajongással lángoló bakfissá változik, ha közelében a kriminalisztika.

A Sárkány-ház elmaradhatatlan kelléke a Szobalány. A már sokat emlegetett *dark* filing ebben a figurában koncentrálódhat igazán. A *death metal* hangú zombi cseléd ötlete zseniális, és egyszer sem pukkan ki a háromórás előadás alatt. Benő Kinga minden színrelépése új rémséget tartogat. Meg kell jegyezni, a világítást is nagyon eltalálták, jelenetei valóban hátborzongatók. Ha nem nevetnénk éppen, akkor félnénk. A fekete humor egyik váratlan és várva várt eleme, amikor feltalálja a „nyúlvacsorát”. Ha Keresztes, akkor nyúlnak kell benne lenni! Sütve, főzve, akárhogy! Ez a rendező kézjegye.

A régi osztálytárs, Cseresznyés szerepében Varga Balázs fáradhatatlan buzgalommal hajkurássza szegény Sárkányt. Ezer wattos mosolya emblemikus, még Clark Gable is megirigyelhetné! Üde színfoltja az előadásnak, akárcsak a régi iskolaigazgató (Bálint Örs Hunor) és a földrajztanár (Meszesi Oszkár). Bár a szájukba adott poénon itt először tűnnek elcsépeletnek, érdekesük jó ürügy, hogy még egy kis Georges Méliès-féle csontváltáncot is megcsodáljunk. A két rendőr szerepében Nagy Levente és Nagy Péter bizonyítja, hogy a kis szerep is nagyot üt, jókat mulatunk rajtuk.

A doktor úr remélhetőleg még sokáig a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház repertoárján marad, és sok vendégszereplést megér. Aki teheti, feltétlenül nézze meg! Mi legalábbis halálra neveltük magunkat. Úgyhogy javasolom a bűnösöknek Keresztes Attilával az élen, hogy mihamarabb keressék fel dr. Sárkány ügyvéd urat!

Forrás: Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválja Facebook-oldala / Fotó: Tugya Vilmos

elsősorban a húszas-harmincas évek fekete-fehérre stilizált fazonjaiból válogat, megspékelve pár szadomazós és horrorfilmes szabásmintával.

Az előadás kezdetén egy némafilmkockáról lemaszolt szmokingos pofa vigyorog felénk. Mögötte az állóóra gyors tempójú és sosem szűnő ketyegése a beálló csöndben épp az idegszálakat kezdené megbontani, amikor is megszólal a nyitány! Az óraketyegés azonnal megszűnik a fejekben a színpadra lépő ifjú hölgy kicsit sem hölgyies baritonja miatt. A szemfülesek azonnal kiszűrik, hogy a forrás a zenekarban keresendő, meg is találják egy szemüveg és egy kalap alatt. Aztán a még szemfülesebbek döbbenetesen vesznek észre, hogy a többi hang forrása is ez! A Singer, vagyis Bokor Barna per-

A szereposztás telitalálat. Saját karakterében mindenki remekel, az összjáték példás. Vitathatatlan azonban, hogy a leghálásabb feladata Galló Ernőnek van. Puzsér szerepe jutalomjáték, vagy ha mégsem, ő azt csinál belőle. Betörője imádnivalóan szórakozott, békés lelkű kisiparos, aki, mint minden más becsületes ember, csak a dolgát végzi. A rendezői koncepciót követve olyan tökéletesen utánozza Kabos Gyula beszédstílusát, mozgását, karakterét, hogy egy pillanatra azt hisszük, valóban Kabos áll a színpadon, de Galló hibátlanul transzformál Kabostól sosem látott elemeket is kabososra. Például, ha bárki is fantáziált már arról, milyen lenne Kabos James Bond-stílusú Pókembernek, az most megláthatja. Mert kérem a vicc, az egy halálosan komoly dolog! Ezt

az a Kabos! Sárkány önelégült, megtéveszthető és esetlen kispolgári karaktere rendkívül szórakoztató. Sajnáljuk is, mert többnyire mindennek ő issza meg a levét.

Az előadás *dark* primadonnája Sárkányné, azaz Kádár Noémi. Színpadi belépője olyan hatásos burleszk-remek, melyet a nagyérdemű minden nemű tagja magában elismerően megfűtytyentett. Kinézetre igazi *femme fatale*, nyúlánk, sötét démon, az *Addams Family* domina kiadású Morticiája. Alakításában hűvös, szenttelen, unott rutinnal manipuláló bestia, minden mozdulata, póza, pillantása talál...

...Egyenesen Csató szívébe, vagy lehet, pár területtel lejjebb. A rendőrfőnök két dologért epedezik csupán, az egyik, hogy végre kézre kerítse Puzsért, a másik, hogy habtestét férjezett szépasszonyok csapkodják. A chaplines fizimiska ellenére a karakter bőven kitágítja a chaplini szerepkört, Rózsa László féktelenül játssza a legelvetemültebb blódségeket is. Mutatóványa és kettősük Kádár Noémivel fokozhatatlan.

A háziasszony hűgocskája Lenke kisasszony, a fiatal naiva,

Molnár Ferenc - Kellér Dezső - Zerkovitz Béla: A doktor úr

A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának előadása. Rendező: Keresztes Attila. Szereposztás: Kovács Botond, Kádár Noémi, Galló Ernő, Rózsa László, Varga Balázs, Tamás Fábrián Csanád, Kiss Bora, Fodor Piroška, Benő Kinga, Meszesi Oszkár, Bálint Örs, Nagy Levente, Nagy Péter, Bokor Barna. Zenekar: Korpos András, Kostyák Márton, Sántha Huba József, Apostolache Kiss Zénó. Hangszerelés: Apostolache Kiss Zénó. Jelmeztervező: Lokodi Aletta. Díszlet: Keresztes Attila. Díszlet- és jelmeztervező asszisztens: Oláh Réka. Dramaturg: Szabó Réka. Koreográfus: Kányádi György. Ügyelő: Rigmányi Lehel. Sógó: Tóth Katalin.

WOYZECK, AVAGY A FÉRFI PRINCÍPIUM VÁLSÁGA

Ungvári Judit

– a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatának előadása –

Fémtranszparenszek, hideg, ipusziális közeg, a színpadon egy metálzenekar kellékei. Egészen speciális Woyzeck-előadást láthatott a Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiváljának szakmai közönsége, ráadásul rendhagyó módon a produkció eredeti helyszínén, Szatmárnémetiben. A Harag György Társulat az utóbbi években egészen elképesztően izgalmas előadásokkal mutatkozott be a magyarországi nézők előtt, legutóbb például a Raszputyinnal. Most sem adták alább: a fesztivál minden bizonytalanság legkülönlegesebb produkciója volt ez – vitára, gondolkodásra készítő.

Lehet tündődni azon, mi Georg Büchner *Woyzeck* című, befejezetlenül maradt drámájának „titka”, ami arra sarkallja a kortárs színházi rendezőket, hogy ugyanúgy megfogalmazzák általa a saját világképüket, mint ahogy teszik azt, mondjuk, a Hamlet segítségével. Az 1836-ban keletkezett töredékes mű valószínűleg éppen a hiányosságérzet miatt inspiratív a színházi alkotóknak, a mintegy félig kész vázlatra mindenki odafesti a saját kiegészítéseit, amelyek persze gyökeresen más-más végeredményt hozhatnak. Igaz ez még akkor is, ha maga az alapanyag torzóban is erős, hiszen mindenki saját megfajtasztást akar, és ez nagyon vonzó hívást és kihívást jelent egy-egy útkereső alkotónak. Talán emiatt nem kopott ki az elmúlt évtizedekben a magyar színpadokról sem a *Woyzeck*, túl csábító a lehetőség a rejtélyes mű felfejtésére, és arra, hogy szabadon fogalmazzon az adott rendező.

Kisemberek a nagy viharokban – vagy mégsem?

Az öt kézirat-töredékben fennmaradt mű 1836-os megírásához képest sokáig lap-pangott, csak a huszadik század elején mutatták be, 1913-ban, Münchenben, Berg operaváltozatának premierje pedig 1925-ben volt. Érdekes, hogy a tragikus rövid életű szerző igazi színpadi felfedezése csak a múlt évszázad második felére datálható, a legtöbb magyar nyelvű előadás akkor készül. Magyarországon 1963 óta játsszák a *Woyzeck*-et, először Jurka László rendezésében, az akkor főiskolás Haumann Péterrel a címszerepben volt látható, 1967-ben a még főiskolai hallgató Székely Gábor vitte színre a negyedéves Iglódi Istvánnal, majd az Irodalmi Színpadon is bemutat-ták 1971-ben, Madaras József szereplésével. Azóta sokan, sokféle értelmezésben színpadra ültették, az elmúlt évtizedekben nekiugrott a Büchner-torzóknak például Ascher Tamás a Katona József Színházban vagy Kiss Csaba az Új Színházban, az alternatív szcénából jelentős előadásnak

számított a Stúdió K, később a Krétakör produkciója, de láthatott a magyar nyelvű közönség mozgásszínházi változatot is Sepsiszentgyörgyön és a világhírű Nagy József koreográfiájával, vagy akár filmfeldolgozást Szász János rendezésében. A *Woyzeck* reneszánsza máig tart, legutóbb például a Nemzeti Színházban ifj. Vidnyánszky Attila rendezett egy lendületes, a mai világra élénken reflektáló verziót.

És éppen ez adja az említett reneszánsz lényegét: a töredékesség okán az egészen nyers kriminalisztikus megközelítéstől a társadalomkritikáig, vagy akár a lélelméleti kérdésekig értelmezhető és tálalható ez a mű. A hangsúlyozás rendezői életkor, habitus, világlátás kérdése, sőt, a korszaktól is függ, amelyben a színpadi adaptáció megszületik. A *Woyzeck* alapját adó (valós) történet egy gyilkosság „anatómiája”, amelyben egy katona féltékenységből megöli a szeretőjét, majd pedig kivégzik. Ezt a történetet gondolta tovább Büchner a megalázott kisember nézőpontjából, s tette fel a kérdést, vajon gyilkos-e vagy áldozat a főhős. A huszadik század, de még az elmúlt évtizedek feldolgozásainak döntő többsége is ebből a kisember-megközelítésből bomlik ki, valahogy az a világlátástrend uralta érzéseinket, hogy a kisemberek a nagy viharokban... Albu István *Woyzeck*-je gyökeresen más indítatású.

Egészen izgalmas kontextusnak érzem, ahogy a sztorin felül is, egyfajta éteri dimenzióba csúsztatva jelenik meg a nő–férfi problémakör, vagy ha úgy tetszik, a női és a férfi princípium a szervezőereje az előadásnak. *Woyzeck*ünk (Nagy Csongor Zsolt) ebben az esetben nem valami szerencsétlenül téblábol, megcsalatott lúzer, hanem egy metálzenekar frontembere, igazi férfi, nota bene: ő is össze tud zuhanni, ha egy dobszólóval imitált aktussal belegázolnak a férfiúságába. A rendező kulcsinben „nagyot húz”: az egész előadás erre a metálzenekar-miliőre épül, fémszerkezetek, ipusziális közeg, a szereplők pedig a banda tagjai, illetve hozzájuk kötődő ala-

kok. Az együttes a Rammstein számait játssza. Marie (Budizsa Evelyn) a frontember nője. A főszereplő, Nagy Csongor Zsolt már ránézésre sem kelti a „kisember” benyomását, robusztus, izmos alkat, semmi satnyaság. Mellette a nő törekenynek hat, de valami mégsem működik... talán a húrok. Nagyon szép a hangszer-szimbolikája az előadásnak, a rockzenekar „kemény” instrumentumai mellett a nőé a hegedű és a cselló (Budizsa Evelyn az előadás kedvéért tanult meg játszani rajtuk, elismerés mindezt). A sötét ipusziális közegben fekete bőrcuccok és fémes csillogású jelmezek dominálnak (díszlet- és jelmeztervező: Szőke Zsuzsi), lehangoló effektusokban itt sincs hiány.

A Rammstein líraisága

Azt lehet mondani – mai divatos szlenggel szólva –, hogy Albu István „kimaxolta” a német életérzést. Az alapanyagon túl, folyamatos utalásokat kapunk a német kultúrára, amelynek legemblematikusabb alkotásaiból nemcsak vizuálisan (a *Berlin fölött az ég* c. film), vagy auditív módon (Rammstein), vagy akár szellemi értelemben (Nietzsche) merít, hanem popkultúrában is, horribile dictu, még az Andrest alakító eb (Paco) is németjuhász, akárcsak Rex felügyelő... Ez a túlzérelt „németiség” azonban nem üres etnikai sztereotípiákon lovagol, hanem egyfelől sajátos filozofikumot kölcsönöz az előadásnak, másfelől erősíti a (külsődleges) maszkulin vonásokat.

A rendező másik „nagy húzása” a Rammstein zenéje, amely nemcsak muzikálisan, hanem szövegeivel is hozzájárul a színpadon látottak hatásának mélyítéséhez. Gyakorlatilag a komplett történetet rá lehet húzni a Rammstein-számokra, s ezáltal egyfajta líraiság is megjelenik a komor színpadon. Csodálattal veheti tudomásul a néző, milyen költőisége van a Rammstein-szövegeknek, amelyeket a kivetítőn magyar fordításban élvezhetünk. Ez még úgy is feltűnő, ha az ember (jelen esetben jómagam) nem rajongója a német költészetnek. S bár néhányan egyenesen koncertszínháznak nevezték az előadást, nem ragadnék le ennél a megfajtasztásnál, sokkal mélyebb összefüggérendszer van az egymásra reflektáló daloknak és a *Woyzeck* történetének. Erre jó példa a következő szöveg:

Rammstein: *Angyal*

„Ki életében jó a Földön
halála után angyallá lesz
az Égre tekintvén kérdezed
miért nem láthatja az ember Őket
Csak mikor a felhők aludni mennek
láthatnak az Égen minket
félünk és egyedül vagyunk
Isten tudja, hogy nem akarok angyal lenni”

A férfi válsága

Angyallá válhatunk-e, vagy tényleg csak csont, por és hamu vagyunk – elmélkedik *Woyzeck*. Ez a gondolat egy egészen szokatlan fénytörésbe helyezi ezt a feldolgozást, a szociografikus, társadalomlélektani, vagy éppen társadalomkritikai szempontokon felülkerekedik egy filozofikus, spirituális, mondhatni szakrális dimenzió. *Woyzeck* látomásai ebben a szférában mozognak, miközben a testi dimenziója (a nő képében) éppen sárba rántja. És ez az a többlet, amely a már említett örök férfi–női konfliktust is másként színezi. Egyszerre juthat eszünkbe Raszkolnyikov, *Az ember tragédiája* Ádám és Évája, de még akár a *Hamlet* is. Azt hiszem, az a legérdekesebb ebben az előadásban, hogy a túlhangsúlyozott német kontextus mellett elképesztően általános érvényű tud lenni, ugyanakkor feltárja és megmutatja azt a lehetséges filozófiai mezsgyét is, amely mentén Büchnert zseniális ráérzéssel érdekelhette ez a kriminál-hírlaptörténet (mintegy 30 évvel Dosztojevszkij ugyancsak nagy hatású műve előtt). Láthatjuk benne a modern férfi válságát éppúgy, mint az örök férfi válságát. A férfit, aki a korra figyel, a távlatokra, az eszmékre, miközben a „bűnbánó nő” meghozza a konkrét testi áldozatot, akárcsak a másik Dosztojevszkij-regényben, *A félkegyelműben*, ahol szintén a „bűnös” nő válik testiségében áldozattá. Izgalmas párhuzamok.

Az elején azt írtam, hogy ahány rendező, annyiféle olvasattal, de mindenképpen valamilyen ars poetica-jelleggel igyekszik megragadni és színre vinni a *Woyzeck*-töredékeket. A vezérfonal lehet a társadalmi igazságosság, politikai felelősség, a személyes dráma, a bűn és bűnhődés kérdése, akár egy elvontabb szakrális történet – különböző hangsúlyokkal. Úgy érzem, Albu István világérzékeny alkotó, akinek sikerült ebben a rendkívül meghökkentő formában, a maszkulin-német ipusziál-métál költészet leple alatt megragadni valami nagyon lényegeset korunk és a férfi princípium válságáról...

Georg Büchner: *Woyzeck*

A Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatának előadása. Rendező: Albu István. Szereplők: Nagy Csongor Zsolt, Budizsa Evelyn, Orbán Zsolt, Rappert-Vencz Gábor, Diószegi Attila, Bodea Gál Tibor, Rappert-Vencz Stella, Szabó János Szilárd, Péter Attila Zsolt, valamint Paco. Díszlet- és jelmeztervező: Szőke Zsuzsi, fénytervező: Albu István és Erőss László, zenei vezető: Moldován Blanka és Nagy Csongor Zsolt. Ügyelő: Fábry Zoltán, sűgő: Varga Katalin, asszisztens: Jankovics Kata.

vers

Dimény H. Árpád

osztálytalálkozó

meglett férfiak a kijáratot jelző tábla
halványzöld fénye alatt
nevetgélnek többnyire magukon
poénból cifrákat káromkodnak
vicces hogy egy bárban vannak
milyen kár hogy évekkal ezelőtt
felhagytak az ivással

egyesek özvegyek
nem csókoltak nőt évek óta
mások most szintén élni látszanak
erős mozdulatokkal gesztikulálnak
a kezük üresen szeli a levegőt
mintha éppen társuk testét keresné

van aki füstcsíkot húz ki a szájából
olyan íve van a mozdulatnak
mintha be akarná varrni
titkait az éjszakába

nem beszélnek a hűségéről
mert abban nem értenének egyet
rég történeteket elevenítenek fel
sátorozásokról amikor csöves hátizsákkal
az iskolaudvar mögötti cigarettázásról
a kicsengetési bulin kibérelt hotelszobáról
aztán szaftos vicceket mondanak

a nevetés szoros kapocs
és a bizalmatlanság ami beléjük költözött
a derék körüli zsírpárnákba
a szélesedő homlok köré
a vágy is közös
ami időnként kirázza őket
mintha fáznának

Héjszobor V. (Menedék) - fa, 168x74x40 cm, 2015

szanszára

egy hosszú szánkózás után
ülünk kislányommal a dombtetőn
az aljban fura nyomok
megtaposott hóangyaloknak tűnnek
menjünk le
nézzük meg közelebbről

fáradtnak érzem magam
a meredek oldal megmászásához
*nem taposhatjuk szét
bizonyítékok* mondom
az égből aláhulltak nyomai
a mennyből? csodálkozik rá
*miért estek le?
lelőkte őket valaki?*

a domb gerincén haladunk tovább
kiadós kapaszkodó
későre válaszolok
*biztosan megtelt a mennyek országa
és kellett a hely az újaknak*
a falu élettelennek néz ki a tetőről
mint egy kimerevített filmkocka
még füst sem száll
a kis hangja annál élesebben
*ha megtelt a menny
akkor mi a pokolba kerülünk?*
a szánkóról lelőgnak a lábacskaí
túri maga előtt a havat
*nyugi az már rég megtelt
sokkal több a rossz ember
mint a jó vigasztalom*

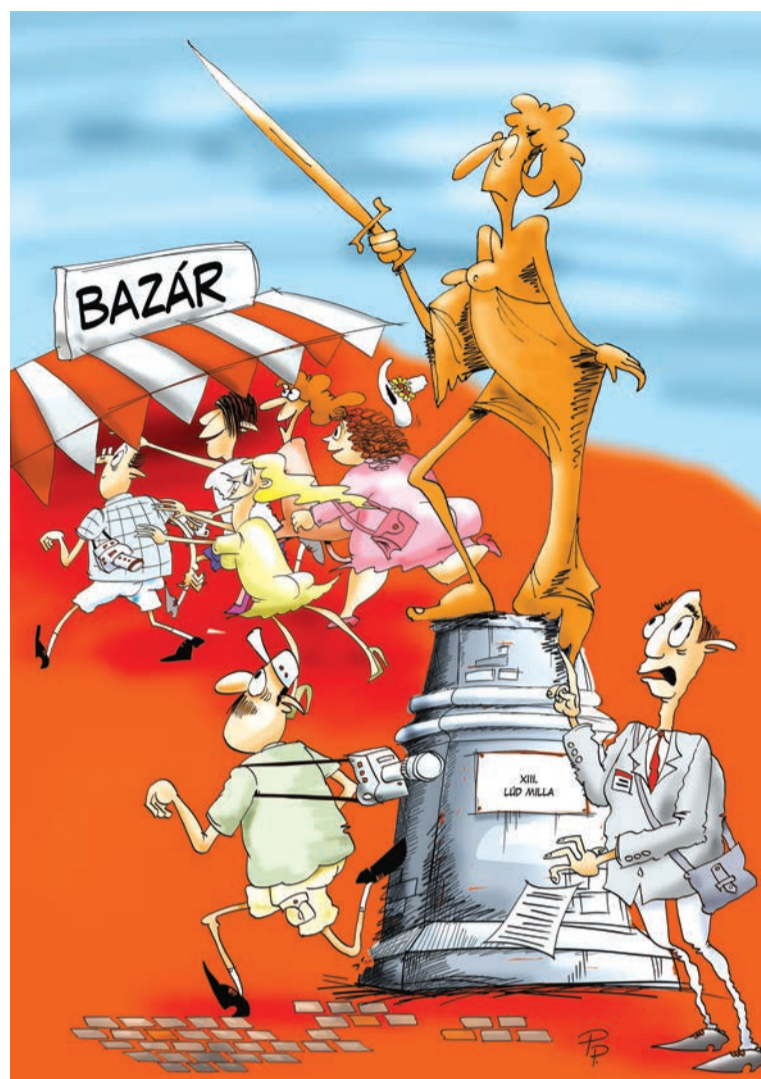
a kaput kinyitva megpördítem a szánkót
játékosan a hóba borítom
visítva kacag majd hidegtől kicsípített
arca felnőttessé válik
*mi lesz azokkal akik leestek
ha sem a mennyben sem a pokolban nincsenek?*
húzom az időt
leseprem a csizmájára ragadt havat
kirázom a pokrócot
de ő megismételi a kérdést

újjászületnek kisbabaként
mondom már bent a konyhában
átfázott lábacskaíát dörzsölve
tata is? és mama is? majd ti is?
markomba tartom
a lábujjacskaíra lehelek
mindannyian

sűrűn havazik
az ablakból nézzük
hogyan rendezkedik be a hideg
ahogy a ház előtti befagyott tócsát
eltemetik a szorgos pelyhek
*én nem szeretnék szülni
mert az nagyon fáj*

orrocskája vastag fehér párát
fúj az ablakra
eltakarva a kinti sápadt világot
mely későre figyelmeztetett
de tatának és mamának
*jobban fájna
ha nem születhetnének újra*

Para István karikatúrája

indiánok

A patak, amiben úsztunk, combközépig ért,
de háton fekvé sodrása vitt tovább, és magasra
nőtt füvek bólogattak a parton,
kémeletek közülük nádkatonák.

Izszappal kentük be a testünk,
arcunkat becsíkoztuk, mint egy igazi
vadász. A közeli gáthoz lopakodtunk,
ahol szelíd őzek ugrándoztak a vízben, mi
áhitattal néztük meztelen combjuk tövében
göndörödő szőrüket.

Este felhúztuk a sátrat,
tűzet raktunk, s a foglyul ejtett
lányok zöltséget vágta, húst sütöttünk,
sört ittam, de a bor volt az igazi,
majd lángoló fákat úsztattunk a város felé.
Énekeltünk, a tűz is táncolt,
a lányok hangja tartott ébren,
sikongásuk nem hagyta nyugodni
a madarakat.

Nem emlékszem, melyikük combjai
között aludtam, de arra igen,
ahogyan sírt a lángoló fa a vízben,
emlékszem a bor csókizére,
ahogy roppantak az ágak erős
markunkban, szálltostak a szikrák,
madarak röppentek ijedten,
és kigombolt ingben álltam.

HARC A MAGYAR TANSZÉKEKÉRT ÉS KAROKÉRT (I.)

B. Tóth László

– beszélgetés Bakk Miklós politológussal –

Bakk Miklós 2001-től óraadó tanárként, 2003-tól egyetemi adjunktusként, 2004–2012 között tagozatvezetőként dolgozott a Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Politikatudományi Tanszéke magyar tagozatán. Ebben az időszakban folytak a leghevesebb küzdelmek a magyar tanszékek és karok létrehozásáért, így nem csoda, hogy a beszélgetés hamarosan erre a témára kanyarodott.

A magyar nyelvű oktatás a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen 1993-tól kezdett fejlődni, amikor a tanügyi kormányzat rendelkezései alapján 300 helyet biztosítottak ehhez. Ez – úgy tűnik – a hírhedt neptuni tárgyalások eredménye volt. A magyarok számára fenntartott helyek száma folyamatosan nőtt, 2000-re elérte az ezret. Kása Zoltán (2000–2004 közötti rektorhelyettes) visszaemlékezései szerint Andrei Marga rektor támogatta ezt a folyamatot, de azt már nem, hogy ez kihasson az egyetem struktúrára is, azaz létrejöhessenek magyar tanszékek és karok.

A magyar oktatás akkori vezetőinek, Kása Zoltán és Neda Árpád rektorhelyetteseknek a közvetítésével az oktatók ekkor egy tervezetet juttattak el az RMDSZ-hez, kérve a közbenjárását. Ekkor, vagyis 2000 és 2004 között az RMDSZ sajátos koalíciós viszonyban volt az Adrian Năstase vezette szociáldemokrata kormánnyal, melynek ugyan nem volt tagja, de a parlamentből támogatta azt, mégpedig úgy, hogy évente közösen összeállítottak egy protokollumot az együttműködés céljairól. Szóval az RMDSZ-nek volt befolyása a kormányra, és erre alapozva kért a szervezet találkozót Margával, amelyre 2003 tavaszán, Szlovákia került sor. A találkozó nem volt eredményes, és ekkor az RMDSZ azt sugallta, hogy az oktatók forduljanak közvetlenül a kormányhoz. Amire sor is került; a magyar oktatók kérésüket eljuttatták a kormányhoz, mire az a tanügyminiszter levelével visszajuttatta Andrei Marga rektorhoz. A levélben a miniszter arra kérte a rektort, hogy „találjon megoldást”.

Cselekvési terv helyett elemzés, majd kudarc

Nos, ez az a pillanat, amikor én is bekapcsolódtam a folyamatba. Marga két magyar rektorhelyettest emelt maga mellé, Salat Leventét és Nagy László fizikust, személyüket elfogadtatta a magyar tagozatvezetőkkel is – a választáson én még nem voltam jelen –, majd ebben az új felállásban kezelte a magyar karok ügyét.

Salat Levente 2004 tavaszán, mindjárt rektorhelyettesi kinevezése után bemutatott nekünk, tagozati kollégáknak egy dokumentumot az egyetem magyar tagozatának reformjáról. Én nagyon furcsálltam, de nem tettem szót, ez igaz, hogy nem saját programját, egy cselekvési tervet mutatott be, hanem elemzést, hogy hányféleképpen lehet megoldani a magyar tagozat kérdését. Szóval alternatívákat vázolt arra nézve, hogy egyrészt van belső „reform-út”, de lehetséges ez külső politikai ráhatással, az RMDSZ közbenjárásával is. Később Salat úgy nyilatkozott a sajtónak, hogy nem támogatja a „kívülről”, a politika irányából érkező reformterveket, mert azok a „szakértők feje fölött” jöttek létre. Úgy vélem, ezt

Marga nyomására tette, hiszen a politikai irányból érkező javaslatok alapját is a BBTE magyar oktatói által elkészített javaslatok szolgálták, tehát ezek az elképzelések – amelyek korábban Kása Zoltán, Péntek János és mások részvételével fogalmazódtak meg – nem nevezhetők szakmaiatlannak.

Hogy minden Marga ravaszkodó, olykor machiavellisztikus manőverezésének tudható be, azt igazolva látom egy olyan mozzanat révén, amelynek közvetlenül tanúja, sőt résztvevője voltam. Miután Margának sikerült semlegesítenie az RMDSZ kormányzati beavatkozását, a kérdés nem halt el teljesen a belső reform kérdéseként. Salat erre alapozott, és sikerült elérnie, hogy sor kerüljön egy olyan találkozóra az egyetem román karainak vezetői és a magyar tagozatok, „vonalak” tisztségviselői között, amely kerete egy ilyen, a szerkezeti reformra irányuló egyeztetésnek. Ide, a magyar tagozat képviselői közé Salat engem is felkért. Emlékeim szerint a magyar oktatók képviselőjében még Péntek János nyelvészprofesszor, Cseke Péter dékánhelyettes, az újságíró szak képviselője és Sárkány Kiss Endre biológus volt jelen.

És talán Vincze Mária közgazdász, de ebben nem vagyok biztos – nem emlékszem már pontosan.

Mi ültünk az asztal egyik oldalán a rektori hivatalban, velünk szemben Marga, két oldalán a román dékánjai. Salat Levente az asztal végén ült, amolyan közvetítői pozícióban. Miután vázolta a találkozó célját, Péntek János világosan kifejtette, milyen célja van magyar szempontból a reformnak: két nagyobb magyar kar – egy reáلتudományi és egy humántudományi – létrehozása, amelyen belül több magyar tanszék működhetne. Ez lehetne a reformfolyamat kezdete. Marga ezt arrogáns határozottsággal elutasította. A mi álláspontunk mellett Sárkány Kiss Endre érvelt röviden, majd én tettem hozzá egy indoklást. Úgy érveltem – naivan, gondolván, hogy Marga filozófus, és hatnak rá más érvek is –, hogy itt nem csupán egypár karról van szó, hanem az erdélyi magyar tudományosság egészéről is. Vagyis a klasszikus magyar tudománynak Erdély is földje, fontos tradíciók vannak itt, de az itteni tudományművelésnek nincs egy igazán erős akadémiai központja, és ezek a karok ilyen összegző helyek lennének, tehát stratégiai jelentőségük is van.

No, erre kaptam Margától egy igazán arrogáns választ. Tartalmilag nem is értettem, mert Marga elkezdett Habermas-

ra hivatkozni, meg a tények habermasi felfogására, amelyet illene értenem... Szóval a választ tartalmilag nem értettem – igazából tudományoskodó hablatyolásnak tűnt –, de a stílus, a hanghordozás egyértelmű volt. Amolyan „felülről lefelé” való beszéd volt, kioktató, dialógust elutasító. Ezzel az egyeztetés lényegében véget is ért, teljes elutasítással. Nem feledek Salat Levente reakcióját, aki szerintem akkor döbbsent rá, hogy Marga vele milyen játékot játszik. Az asztal végéről meglehetősen letörten, döbbsenten és árulkodó zavarodottsággal azt kérdezte, hogy „akkor én most mit csináljak...”. Marga akkor megjegyzett magának, a következő két-három hónapban ha meglátott a rektorátus folyosóján, szívélyesen leszólított egy pár szóra, de később már észre sem vett.

Ez az elutasítás, vagyis mind a külső kormányzati beavatkozása, mind a belső, „multikulturalitást” bővítő reform elapasztása és elfojtása indította el azt a folyamatot, amely a Bolyai Kezdeményező Bizottság (BKB) radikálisabb fellépését eredményezte.

Radikálisabb fellépés

– Milyen kapcsolatban volt a Bolyai Kezdeményező Bizottsággal?

– A Bolyai Kezdeményező Bizottság (BKB) megalakulása egy ötlettel vette kezdetét, 2004 októberében az oktatók egy kisebb csoportja elhatározta, hogy nemzetközi konferenciát szervez a kisebbségi nyelvű felsőoktatásról. A konkrét szervezést Hantz Péter fizikus és Kovács Lehel István informatikus, két fiatal oktató vállalta fel, akik a konferencia szervezőbizottságának elnökéül Bodó Barna kollégámat kérték fel. Ebből alakult ki a Bolyai Kezdeményező Bizottság, mely Bodó Barnát választotta elnökéül.

Hantz Péter és Kovács Lehel, akik a kezdeményezés motorjai voltak, azért gondoltak Bodó Barnára, mert úgy vélték, hogy a Bolyai Kezdeményező Bizottságnak egy ismertebb arccal kell megjelenie a közéletben. Ehhez a csoporthoz csatlakoztam én is Szász Alpár Zoltán kollégámmal. BKB-tagságom azonban nem vált formálissá – igazából nem is volt formális tagnyilvántartás –, és később inkább azt vállaltam, hogy az egyetem félig intézményesült tagozati vezetőségében képviseljem azt, hogy legyen együttműködés a Bolyai Kezdeményező Bizottság

és az egyetemi magyar tagozat között. 2007 után, miután a Bolyai Kezdeményező Bizottság vezetőit eltávolították az egyetemről, Hantz Péter engem kért fel, hogy vállaljam el a lefejezett Bolyai Kezdeményező Bizottság vezetését, legyek az új elnöke. Ezt nem vállaltam el, úgy láttam, hogy elmúlt az a történelmi pillanat, amelyben a bizottság hatásosan fel tudna lépni. Lényegében ez is volt a helyzet, legalábbis utólag így látom.

– A Bolyai Kezdeményező Bizottság rövid léte során milyen eredményeket ért el?

– A választ erre a kérdésre elemző módon megadta már Bodó Barna a kötetében (*Bodó Barna: Jelenségek szélzúgásban. Europrint, Nagyvárad, 2020 – szerk. megj.*). Én csupán azokat a mozzanatok idézném fel, amelyekhez közvetlenül közöm volt. 2005 májusában került sor Kolozsvárt egy internetes nemzetközi konferenciára svéd, német, magyar, baszk, katalán, ír, albán, walesi és svájci egyetemi képviselők részvételével. Ennek nyomán született az ötlet, hogy ki kell dolgozni egy nemzetközi jogi charta-tervezetet a kisebbségi egyetemek jogállásáról. Ezt el is készítettük ketten Bodó Barnával, és ő be is mutatta 2005 szeptemberében, *Kisebbségi Egyetemi Charta*, vagy másképp *Kolozsvári Charta* címmel a többnyelvű egyetemek II. európai konferenciáján, Helsinkiben.

Közben a Bolyai Kezdeményező Bizottság fórumokat szervezett Erdélyben, európai fórumokat keresett fel, és mindezzel nyomást gyakorolt az egyetem vezetőségére.

Salat Levente rektorhelyettes 2005 júniusában határozattervezetet készített a többnyelvű feliratozásról, ezt az egyetem szenátusa elé terjesztette, amely elodázta a határozatokat, jöllehet Egyed Emese a szenátus tagjaként 2005 júliusában külön is felszólalt ez ügyben. Végül, 2005 októberében megszületett a szenátusi határozat a többnyelvű feliratozásról, amely 2006. januári határidőt szabott meg a végrehajtáshoz. Minthogy nem történt semmi, és közben a Babeş–Bolyai Egyetem vezetői azt terjesztették nyugati fórumokon, hogy ez a kérdés megoldódott, 2006 novemberében a Bolyai Kezdeményező Bizottság két tagja, Kovács Lehel és Hantz Péter maguk tettek ki az épület belső tereiben többnyelvű táblákat.

Nos, ezzel futott csúcsra a belső konfliktus, amelynek nyomán – egy procedurális is hibás fegyelmi eljárás eredményeképp – Hantz Pétert és Kovács Lehel Istvánt kizárták az egyetemről. A durván szabálysértő eljárás nyomán Salat Levente és Nagy László rektorhelyettesek lemondtak, majd ezt követően Egyed Emese és Sárkány Kiss Endre a szenátusi tagságukról, én pedig a tagozatvezetői tisztségemről mondtam le. Nagyon érdekes, hogy a konfliktus eszkalációjára egy olyan kérdésben került sor, amelynek inkább szimbolikus tartalma van. Ugyanis a többnyelvű feliratozás kérdése mellett folyamatos volt a magyar karok létesítése melletti kérvényezés, felszólalás, kiállítás, ami szintén folyamatos elutasításba ütközött, azonban a feliratok kérdése könyvebben volt „érzékletesebbé” tehető a közvélemény szemében.

(folytatjuk)

BAZSARÓZSÁS FORRADALOM MARXISTA JANICSÁROKKAL

Kudelász Nóbel

Mi történik, ha a török életmód olyannyira mérvadó marad Magyarországon, hogy Budapest még a millennium környékén is a kávé-, rózsá- és vízpipadohány-illat bódulatában éli hangos mindennapjait? És ha Konstantinápoly Budapesten (is) van? Ha eljön egy nap, amikor a Nyugat és a Kelet egyszerre csap össze a magyarok ege fölött, és Budapesten egy oszmán-germán félisten szobra jelzi a balsors tökéletes(nek tűnő) beteljesülését?

Ez a felvetés önmagában is izgalmas lehetőségeket kínál, de az az ötletekből, nyelvi megoldásokból frenetikus humorral megépített konstelláció, amelyet számottevő történelmi és kultúrtörténeti tudás birtokában épít Pataki Tamás, egészen parádés.

Az alternatív történelmi regények javarésze egyszerű recept szerint készül: végy egy lezárt periódust vagy jól ismert, sorsfordító történelmi eseményt, és csavarj egyet rajta, hogy gyökeresen megváltozzon a kimenetele. A görögök veszítenek a perzsákkal szemben. A nációk és szövetségeseik megnyerik a II. világháborút. Brit katonák elporolják a törököket és elmarad Konstan-

tinápoly bevétel. Ezek jobbára disztópikus művek vagy sci-fik, de akad néhány olyan is, amely történelmi regényként olvasható. Ennek a nem túl népes irodalomnak integet távolról Pataki Tamás új regénye, és nem azért, mert nem férne oda a legnagyobbak közé, hanem mert nem áll szándékában oda beállni.

Ugyanis teljesen más íze és világa van ennek a „gőzjampec” történelmi handzsáros-part-raszállós nemzeti thrillernek, mint bármi másnak, amit ebben a műfajban olvashattunk eddig – főleg magyar szerzőtől, és főleg ilyen bravúros, szép, kimunkált magyarsággal megírtan. Jól megnézhetjük magunkat benne

mint nemzet, mint XXI. századi európai polgár, aki nem kevésbé tanácstalan, mint a regényben Hunfalvy Koppány, akinek az események sodrásában az az érzése támad, „*míntha vasúti vágányából kizökent volna az idő rohanó vasmozdonya*”. Anélkül, hogy a kelletnél többet elárulnánk erről a több főszereplős,

szövevényes, mesteri vonalvezetésű és sodró lendülettel megírt eseményláncokból kibontakozó cselekményről, annyit azért elmondunk: a millennium évében járunk (1896-ban), amikor is a dekadens törökmajmolástól ájtultan henyélő Budapest egén – és rögtön utána annak talaján is – fölsejlik a magyar nemzeti tragédia megismétlődésének rémképéből, valamint az akkor még jövőnek számító szocialista osztályharc ideológiájából öszszegyűrt, „*Allah elvtárs*” eljövetelet hirdető lidérc, a nemzeti identitás konokságát jóléttel megtörő szulejmarxizmus. És ha Magyarország nem tudja megállítani ezt a ragados ideológiát, hamarosan nemcsak a Kárpát-medence, hanem az egész világ cukros-mézes valami lesz, vagyis: halva.

A kimunkált nyelvi és szituációs humor, az akkurátus, tökéletesre csiszolt cselekményszövevényes mondatra, fejezetről fejezetre zökkenőmentesen és bravúrosan sodorja bele az olva-

sót az iszlám művészet geometria-központú ábrázolásmódjához hasonló részletgazdagsággal bemutatott események forgatagába (*mely olyan, mint e mondat*), egészen a hajmeresztő csúcspontig. Amint aztán arra is rájövünk, hogy mindezen eszközök tulajdonképpen a tartalom mögött rejlő példázat kibontását szolgálják, hümmögő csodálatlalt látjuk be, hogy egy példátlan tehetségű íróval van dolgunk, aki nem csupán kézben tartja a mesterség minden eszközét, hanem képes arra is, hogy a maga szándékai szerint alakítsa, továbbfejlessze azokat. Ezt már első kötetében, a *Murokffyban vérré válik az abszint, és lóvá teszi az ördögöt* című pikareszk regényében is bizonyította, a másodikban továbbcsiszolta, tehát mindenképp bizhatunk benne, hogy tévedni ezután sem fog.

Pataki Tamás: *Elvászik a török félhold. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2021*

Léghajó

Kubina Zita

Csendes tájék

tépi a szél a hajamat
belém akad
a vízbe hív
deszkástul, vitorlástul
gázolok az iszapban
a neoprén beissza
a nehéz vizet
csak egy percig hideg
aztán felmelegíti a bőröm
egy hajó levonja
a vitorláját a kikötő bejáratánál
mire újra felé nézek
már ki is kötött
dörren egyet az ég
kinyílik a hetedik emeleten
a lift ajtaja
éles a neonsövek fénye
csillog alattuk a hullámokból
szótt padlószőnyeg
belesüpped a cipőm talpa
a vitorla pocakos lesz

a szél elindít
meginogok
csak egy pillanatra
aztán húzni kezd
a végtelen fonálon
egy végtelen kéz
száguldok a végtelen felé
engedem
hadd rántson
rám esnek az esőcseppek
kopognak a vitorlán
és a deszka orrán
üres a víz
most szabadon hullámszik
a nád nem suttog
üvölt
azt mondja
hazug
aki azt állítja
tudja
mi a
csend.

Vizből lettél, porrá leszel – bronz, 30x25x20 cm, 2017

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Bálint Tamás (1985, Székelyudvarhely) költő, közgazdász
Böszörményi Zoltán (1951, Arad) költő, író, szerkesztő
B. Tóth László (1953, Kézdivásárhely) újságíró
Czilli Aranka-Ágota (1982, Kovászna) költő, tanár
Csinta Samu (1960, Sepsiszentgyörgy) újságíró, publicista
Dimény H. Árpád (1977, Kézdivásárhely) újságíró, költő
Farkas Gábor (1977, Miskolc) költő, tanár, kritikus
Hodossy Gyula (1960, Dunaszerdahely) költő, író, szerkesztő
Horváth Szekeres István (1975, Csíkszereda) újságíró, karikatúrista, író
Ilyés Krisztinka (1999, Keszthely) költő
Kubina Zita (2005, Budapest) költő
Kudelász Nóbel (1975, Gyulafehérvár) költő, író, televíziós szerkesztő
Lakatos-Fleisz Katalin (1978, Nagykároly) tanár, irodalomtörténész
Lencsés Károly (1976, Nyíregyháza) költő, író
Magyary Ágnes (1975, Kolozsvár) író, tanár
Mátyás Ibolya Emőke (2002, Székelyudvarhely) költő
Miklósi Szabó István (1977, Sepsiszentgyörgy) író
Nagy Szilvia (1986, Szeghalom) színész, színikritikus
Petőfi Sándor (1823, Kiskőrös – eltűnt 1849, Fehéregyháza) költő
Szondy-Adorján György (1971, Csíkszereda) költő, író
Turczai István (1957, Tata) költő, író, műfordító, szerkesztő, egyetemi tanár
Ungvári Judit (1968, Berettyóújfalu): újságíró, rádiós szerkesztő
Varga Melinda (1984, Gyergyószentmiklós) költő, szerkesztő

Lapszámunkat **Berze Imre** (1985, Székelyudvarhely) szobrászművész műveivel illusztráltuk.

Méhmeleg

jó meleg volt.
a méh meleg volt
mézágyon feküdtem
női hang döngöcsélt
a fejem felett
csend volt a hangzavarban
éreztem dobogást
a köldököm tájékán
és azt ahogy belenövök a burokba
ahogy belém nő a burok
ahogy tágul a nemakarás
ahogy megcsap egy fény sugar.
a méh meleg volt.
jó meleg volt.

Kubina Zita 2005-ben született Budapesten, jelenleg a Baár-Madas Református Gimnáziumban tanul magyar-kommunikáció tagozaton. Egy éve tagja Lackfi János kreatív írás-csoportjának.

képregény

HŐSEMBER ÉS TRÖMPLI

VAN LOPÁS, ÉS VAN LOPÁS

írta: Szabó Kriszta és Sárosi Máttyás
rajzolta: Sárosi Máttyás

